

Internalizirana homofobija i nasilje unutar LGBT zajednice

Manjkas, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:752891>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Paula Manjkas

INTERNALIZIRANA HOMOFBIJA I NASILJE UNUTAR LGBT ZAJEDNICE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLGIJU

Paula Manjkas

INTERNALIZIRANA HOMOFBIJA I NASILJE UNUTAR LGBT ZAJEDNICE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc., Dario Pavić
Sumentor: izv. prof. dr. sc. Irena Cajner Mraović

Zagreb, 2021

Sažetak

Internalizirana homofobija je termin kojim se opisuje netrpeljivost, mržnja, neprihvatanje i negativan stav LGBT osobe prema vlastitoj seksualnoj orijentaciji, a može se manifestirati i kao nasilje nad drugim LGBT osobama. LGBT osoba na sebe usmjeruje postojeći negativni stav društva prema seksualnoj orijentaciji drugačijoj od heteroseksualne.

Cilj ovog istraživanja je odrediti postoji li povezanost između stupnja internalizirane homofobije i iskustva različitih vrsta i oblika doživljenog ili počinjenog nasilja. Uzorak ispitanika u ovom istraživanju su 228 LBG osobe koje su se samo-identificirale kao takve. Anketni upitnik sadrži devet dijelova sa setovima pitanja o sljedećim područjima: sociodemografskim karakteristikama, LGBT identitetu, internaliziranoj homofobiji, bifobiji, intimnom partnerskom nasilju, nasilju na internetu te ostalim oblicima nasilja. Razne LGBT udruge su podijelile anketni upitnik svojim članovima i na svojim internetskim stranicama te su ispitanici zamoljeni da upitnik podijele sa svojim LGB poznanicima. Uzorak se, dakle, može okarakterizirati kao prigodan i uzorak je snježne grude. Prema rezultatima dobivenim jednosmjernom analizom varijance, muškarci prosječno imaju viši stupanj internalizirane homofobije u odnosu na žene. Analiza korelacije ukazuje na pozitivnu povezanost između stupnja internalizirane homofobije i svih vrsta i oblika nasilja.

Ključne riječi: internalizirana homofobija, nasilje unutar LGBT zajednice, teorija manjinskog stresa

Summary

Internalized homophobia is a term used to describe intolerance, hatred, rejection, and a negative attitude of an LGBT person towards their own sexual orientation and can also manifest as violence against other LGBT people. An LGBT person directs society's existing negative attitude concerning a sexual orientation other than heterosexual towards themselves.

The aim of this study is to determine whether there is a relationship between the degree of internalized homophobia and the experience of different types and forms of violence experienced or initiated. The sample of respondents in this study consists of 228 LGB individuals who self-identified as such. The questionnaire contains nine sections with sets of questions on the following areas: sociodemographic characteristics, LGBT identity, internalized homophobia, biphobia, intimate partner violence, online violence and other forms of violence. Various LGBT associations distributed the questionnaire to their members and through their websites, and respondents were asked to share the questionnaire with their LGB acquaintances. The sample, therefore, is a snowball sample and can be characterized as suitable. According to the results obtained by one-way analysis of variance, men on average have a higher degree of internalized homophobia compared to women. Correlation analysis indicates a positive correlation between the degree of internalized homophobia and all types and forms of violence.

Keywords: internalized homophobia, violence within the LGBT community, minority stress theory

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Tko su sve LGBT osobe?.....	2
2.1.	Procjena udjela LGBT osoba u općoj populaciji.....	2
2.1.1.	Identitet kao kriterij.....	3
2.1.2.	Seksualna iskustva/ponašanja i privlačnost prema osobi istog spola kao kriterij.....	5
3.	Zašto je ovaj rad potreban?	6
4.	Socijalizacija u heteroseksualnom društvu.....	7
5.	Stres.....	8
6.	Teorija manjinskog stresa.....	9
6.1.	Model manjinskog stresa.....	10
7.	Distalni i proksimalni izvori manjinskog stresa	12
7.1.	Distalni stresori (diskriminacija i nasilje).....	12
7.2.	Proksimalni stresori (očekivana stigmatizacija, prikrivanje identiteta i internalizirana homofobija).....	13
7.2.1.	Očekivana stigmatizacija.....	13
7.2.2.	Autanje i prikrivanje seksualne orijentacije	14
7.2.3.	Internalizirana homofobija	16
8.	Internalizirana homofobija i samopoštovanje	17
9.	Psihičko zdravlje LGB osoba	18
9.1.	Samoubojstvo	18
9.2.	Zloupotreba alkohola i droge.....	19
10.	Načini suočavanja s manjinskim stresom i internaliziranom homofobijom.....	20
10.1.	Otpornost na stres i suočavanje sa stresom	20
10.2.	Individualna otpornost na stres i suočavanje sa stresom na razni pojedinca.....	20
10.3.	Otpornost na razini zajednice	21
11.	Nasilje.....	23
11.1.	Intimno partnersko nasilje	25
11.1.1.	Odgovor na intimno partnersko nasilje	26
11.2.	Nasilje nad biseksualnim osobama.....	27
11.2.1.	Položaj biseksualnih osoba u LGBT zajednici	28
11.2.2.	Stav lezbijki i gej muškaraca prema biseksualnim ženama i muškarcima	30
11.3.	Nasilje nad transrodnim osobama	31
11.4.	Nasilje na društvenim mrežama, blogovima, stranicama i aplikacijama za pronalaženje partnera	31

11.5.	Namjerno dovođenje druge osobe u opasnost od zaraze HIV-om kao oblik nasilja	33
11.6.	Ostale vrste nasilja.....	34
12.	Važnost i načini mjerenja internalizirane homofobije.....	34
13.	Metode.....	34
13.1.	Uzorak	35
13.2.	Upitnik.....	35
14.	Rezultati istraživanja	36
14.1.	Deskriptivna statistika	36
14.1.1.	Sociodemografske varijable	36
14.1.2.	Internalizirana homofobija	37
14.1.3.	Bifobija.....	38
14.1.4.	Intimno partnersko nasilje	40
14.1.5.	Nasilje na internetu.....	41
14.1.6.	Ostale vrste nasilja.....	41
14.2.	Jednosmjerna analiza varijance	42
14.2.1.	Dob i rod ispitanika	42
14.2.2.	Mjesto stanovanja.....	42
14.2.3.	Stupanj obrazovanja	43
14.2.4.	Stupanj religioznosti	43
14.2.5.	Stupanj duhovnosti	43
14.2.6.	Seksualna orijentacija.....	44
14.2.7.	Vrsta trenutne romantične veze	44
14.2.8.	Rodni identitet trenutnog partnera.....	44
14.2.9.	Stupanj autanosti ispitanika.....	45
14.2.10.	Emocionalna privlačnost	46
14.2.11.	Fizička privlačnost	46
14.2.12.	Rod dosadašnjih partera	46
14.2.13.	Stupanj uključenosti u aktivnosti LGBT zajednice	47
14.3.	Korelacija	47
15.	Rasprava	52
16.	Ograničenja i buduća istraživanja	54
17.	Zaključak.....	55
18.	Popis literature.....	56

1. Uvod

U današnjem hrvatskom društvu homofobija nije rijetkost. Iako Hrvatska kotira relativno visoko kada je u pitanju položaj LGBT osoba u Europi (ILGA-Europe's annual Rainbow Europe Map and Indeks, 2021) to na žalost često nije istina u praksi. Veliki problem nije samo homofobija i homonegativnost prema LGBT osobama koja se javlja kod heteroseksualnih osoba, već i internalizirana homofobija ili internalizirana homonegativnost. U stručnoj literaturi argumentirano se koriste oba pojma, iako se unazad nekoliko godina pojam homonegativnost koristi znatno više. U ovom radu koristit će se pojam internalizirana homofobija.

Zajednica ili populacija LGBT osoba je pojam koji označava zajednicu osoba koje se samoidentificiraju kao lezbijke, gej muškarci, biseksualne osobe, transrodne osobe, *queer* osobe, interseksualne osobe, aseksualne osobe itd. Ovu definiciju dovodi u pitanje argument o diskrepanciji između broja LGBT osoba koje se tako samoidentificiraju i broja osoba sa istospolnim iskustvom. Naime, taj broj se može znatno razlikovati, o čemu će biti riječi kasnije u radu.

Pod internaliziranom se homofobijom smatra internalizacija, odnosno poopćavanje negativnog stava društva o homoseksualnosti kod homoseksualne ili biseksualne osobe. Također, uz pojam internalizirane homofobije vežu se i pojmovi bifobije i transfobije.

Kada je u pitanju nasilje, postoji uobičajena podjela nasilja na fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko nasilje. Ovaj rad polazi od istraživanja nasilja unutar LGBT zajednice, odnosno nasilja koje jedna LGBT osoba čini nad drugom LGBT osobom ili pak skupinom drugih LGBT osoba. Tu se može iskoristiti definicija nasilja koju su Pikić i Jugović oblikovale u radu "Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja". Prema toj je definiciji nasilje nad LGB populacijom određeno kao pojam koji obuhvaća mnogo aspekata homofobnog ponašanja s različitim ciljevima kao što su ponižavanje, povreda integriteta, ugrožavanje zdravlja i sigurnosti osobe ili više osoba, a sve to zbog samoidentifikacije pojedinca kao LGBT osobe (Pikić i Jugović, 2006: 8).

Također, Pikić i Jugović (2006: 8,9) definiraju psihičko nasilje kao izrugivanje, javni napad, izolaciju, prijezir, maltretiranje, ismijavanje i učestalo prigovaranje, dok je fizičko nasilje udaranje, premlaćivanje, guranje, odguravanje, davljenje, povlačenje za kosu, grizenje,

paljenje, ubadanje, mučenje, genitalno sakaćenje te ubojstvo (Pikić i Jugović, 2006: 9). Seksualno nasilje je svaka seksualna radnja bez dobrovoljnog pristanka, a podrazumijeva neželjene seksualne prijedloge, seksualno zadirivanje i pričanje uvredljivih viceva seksualnog sadržaja, uvredljive telefonske pozive, prisilu na sudjelovanje u izradi pornografskog sadržaja ili prisilno gledanje pornografije, neželjeno diranje, silovanje, prisilu na seks te bolni ili ponižavajući seksualni odnos (Pikić i Jugović, 2006: 9). Ekonomsko nasilje je nedostatak kontrole nad materijalnim dobrima i sredstvima, a očituje se kao uskraćivanje i/ili kontrola nad pristupom novcu, ograničavanje prava vlasništva i sprječavanje zaposlenja (Pikić i Jugović, 2006: 8). Razlika između nasilja koje istražuje ovaj rad i onog koje su autorice istražile je u počinitelju nasilja. U istraživanju koje su provele Pikić i Jugović to je heteroseksualna osoba, dok je u ovom radu počinitelj nasilja isključivo LGBT osoba.

2. Tko su sve LGBT osobe?

Odgovori na pitanje tko sve pripada LGBT zajednici vrlo su različiti. U Hrvatskoj nije provedeno niti jedno istraživanje koje procjenjuje udio, odnosno broj LGBT osoba u općoj populaciji te njihove demografske karakteristike. S obzirom na to, procjena brojnosti LGBT zajednice u Hrvatskoj izrazito je ograničena na strana istraživanja koja u određenoj mjeri mogu biti mjerilo stanja u Hrvatskoj, ali i ne moraju.

2.1. Procjena udjela LGBT osoba u općoj populaciji

Tablica 1. *Razlike u veličini udjela LGBT zajednice u općoj populaciji (istraživanje je provedeno u SAD-u); Izvor: Gates, 2011: 6,7 (podaci u tablici)*

Po samoidentifikaciji	Po istospolnom iskustvu	Po privlačnosti prema osobama istog spola
3.8%	8.2%	11%

Gates (2011) više puta ističe problematičnost procjene broja i udjela LGBT osoba u općem stanovništvu. Prvi problem vidi u odabiru samog kriterija koji bi određivao pripadnost ili nepripadnost neke osobi LGBT zajednici. Tu Gates nudi tri mogućnosti, odnosno kriterija. Jedan je samoidentifikacija pojedinca kao pripadnika LGBT zajednice (Gates, 2011: 2) koji je korišten i u ovom radu kao kriterij određivanja LGBT osoba. Kao drugi kriterij Gates predlaže ponašanje osobe, odnosno istospolno seksualno ponašanje i spolno iskustvo sa osobom istog spola, a treći je privlačnost prema osobi istog spola. Gates drugi i treći kriterij u nekim radovima spaja u jedan, dok ih u drugima obrađuje zasebno. (Gates, 2012: 695,710). Potreba za razgraničenjem drugog i trećeg kriterija polazi od činjenice da osoba može osjećati

seksualnu privlačnost prema osobi istog spola, ali se ne mora nužno ponašati u skladu sa svojim osjećajima.

2.1.1. Identitet kao kriterij

Tablica 2. Udio LGBT osoba u općoj populaciji SAD-a; Izvor: Gates, 2011: 6 (podaci u tablici)

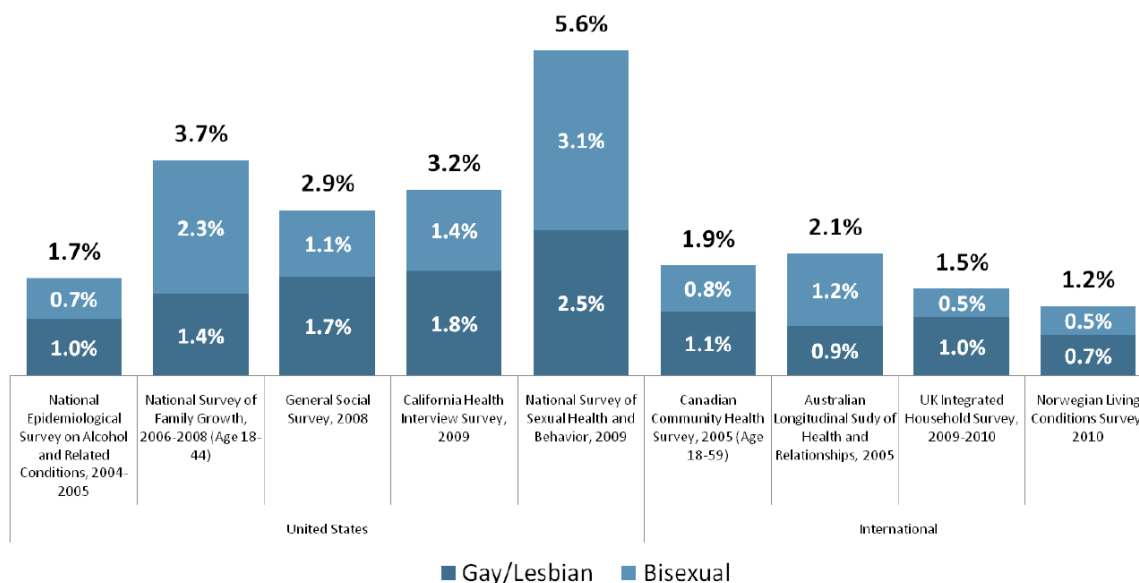
Samoidentifikacija kao LGBT osoba	Lezbijke i Gej muškarci (LG)	Biseksualne osobe (muškarci i žene) B	Transrodne osobe (T)
3,8%	1,7%	1,8%	0,3%

U ovom radu se pod pojmom identitet podrazumijeva samoidentifikacija pojedinca kao pripadnika LGBT zajednice. Iako je ovaj način procjene najsigurniji jer u LGBT zajednicu neće ubrojiti osobu koja to nije, takav način omogućuje podcjenjivanje veličine LGBT populacije. Sva dosadašnja istraživanja ukazuju na ovu činjenicu kao najveći problem ovakvog načina procjene. Problem procjene LGBT zajednice prema ovom kriteriju vidi i Gates (2012) zbog razlike između postotka ispitanika koji imaju istospolna iskustva (emocionalna/fizička), ali se ne samoidentificiraju kao dio LGBT populacije/zajednice i osoba koje takva iskustva imaju te se samoidentificiraju kao dio LGBT zajednice. Iz toga proizlazi pitanje koliki udio od te razlike su ljudi koji se još nisu *autali*¹, a koliki je udio onih koji imaju prijašnje istospolno iskustvo, ali sebe percipiraju kao heteroseksualne osobe (Gates, 2012: 702).

U brojnim istraživanjima koja su kao kriterij uzimala samoidentifikaciju, odnosno identitet, postotak LGBT osoba znatno varira. Ilustracija velikih razlika u udjelu LGBT osoba u općoj populaciji do 2011. godine vidljiva je u grafičkom prikazu (Graf 1).

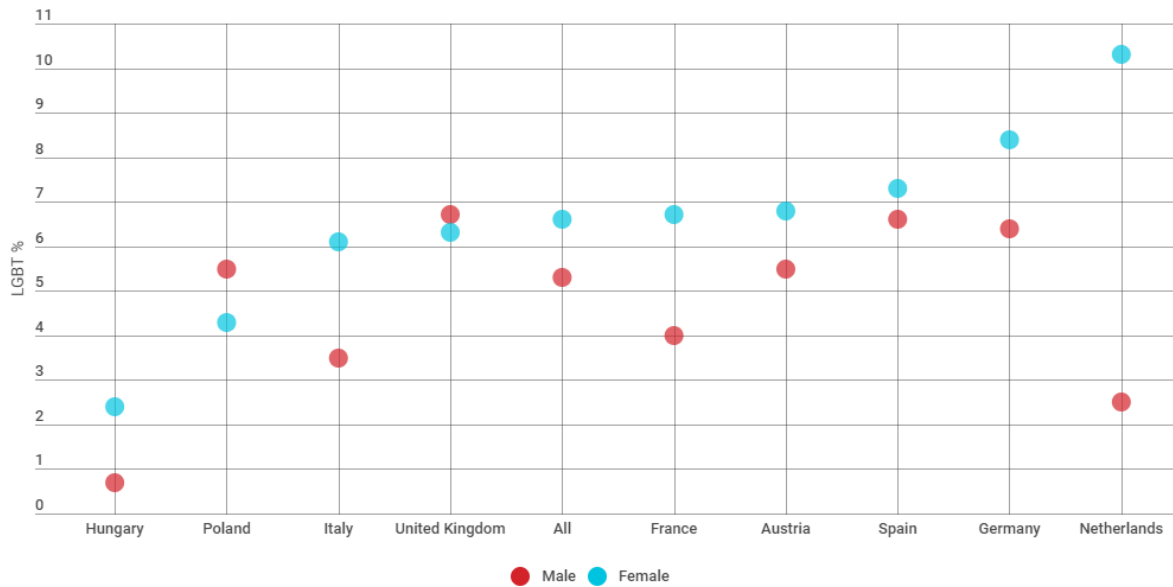
¹ Termin *out* ili *autanje* označava pojedinčevo javno deklariranje kao LGBT osoba. Koristi se i termin *u ormaru* (*in the closet*) koji označava onu osobu koja osjeća privlačnost prema drugoj osobi istog spola i/ili stupa u romantične, emocionalne i seksualne veze sa osobom istog spola, ali se javno ne deklarira kao homoseksualna ili biseksualna osoba (Gates, 2012:701).

Graf 1. Postotak LGBT osoba u općoj populaciji; Izvor: Gates, 2011: 3

U radu iz 2014. godine Gates prikazuje novija istraživanja. Riječ je o dva longitudinalna istraživanja od kojih je jedno provedeno 2006. i 2010. godine, a proveo ga je *National Survey of Family Growth* (NSFG). Drugo istraživanje proveo je *General Social Survey* (GSS) 2008., 2010. i 2012. godine. Također, Gates uključuje i *National Health Interview Survey* (NHIS) istraživanje provedeno 2013. te *Gallup Daily Tracking Survey* iz 2014. godine. Navedena istraživanja su prikazana u Grafu 2. Ako usporedimo Graf 1. i Graf 2. vidljivo je da su u Grafu 2. istraživanjem dobiveni nešto veći udjeli LGBT osoba u općoj populaciji.

Kod istraživanja veličine LGBT populacije koja se provode po kriteriju identiteta važno je obratiti pozornost na sam način prikupljanja podataka. LGBT populacija je izrazito osjetljiva grupa pojedinaca koji se često, zbog stigmatizacije, ne žele javno izjašnjavati o svojoj seksualnosti, pa tako ni pred ispitivačem/istraživačem za vrijeme ispitivanja licem u lice. Ukoliko se u ovakvim situacijama ispitanik osjeća sigurno ili pak može ostati anonimn, i njegovi odgovori će biti točniji (Gates, 2011: 2). Na primjer, online ankete, iako problematične zbog reprezentativnosti uzorka, mnogo su učinkovitije u istraživanju ove teme od anketiranja licem u lice koje može rezultirati krivom procjenom veličine LGBT populacije. Online ankete i ankete koje ispitanik sam ispunjava za sada su najbolje metode prikupljanja podataka o seksualnom identitetu i iskustvima pojedinaca (Coffman at al, 2013: 3).

Graf 2. Udio LGBT osobama nekim od država Europe; Izvor: Lam, 2016

U kolovozu 2016. godine tvrtka za istraživanje tržišta iz Berlina „Dalia Research“ provela je istraživanje o udjelu LGBT osoba u pojedinim državama Europe. Rezultati istraživanja su pokazali da se udio LGBT osoba u državama Europe uključenima u istraživanje znatno razlikuje. Kao što je vidljivo u Grafu 3., žene u Europi se u većoj mjeri samoidentificiraju kao LGBT osobe, nego što to čine muškarci, i to nije samo slučaj u Poljskoj i Velikoj Britaniji. Prema ovom istraživanju Mađarska ima najmanji udio stanovništva koje se samoidentificira kao dio LGBT zajednice (1.5%), dok Njemačka (7.4%), Španjolska (6.9%), Ujedinjeno Kraljevstvo (6.5%) i Nizozemska (6.4%) imaju najviše takvog stanovništva među državama u kojima je provedeno istraživanje (Lam, 2016). Iako je Mađarska u istraživanju pokazala izrazito mali udio LGBT osoba, većina država je pokazala postotak veći od 5%.

2.1.2. Seksualna iskustva/ponašanja i privlačnost prema osobi istog spola kao kriterij

Kao što je vidljivo u Tablici 1., razlika između udjela osoba koje se samoidentificiraju kao pripadnici LGBT populacije (3.8%) i osoba koje imaju istospolno iskustvo je jako velika (8.2%), a ako to usporedimo s udjelom osoba koje su osjećale/osjećaju privlačnost prema osobi istog spola razlika je još veća (11%). Gates mnogo piše o problemu istospolnog iskustva kao kriterija za određivanje pripadnosti pojedinaca LGBT zajednici. Prema istraživanju *General Social Survey*-a (GSS) provedenog 2008., 2010. i 2012. godine važno je vremenski razgraničiti seksualna iskustva/ponašanja. Vremenska razgraničenja istospolnih iskustava/ponašanja su: (1) iskustva od navršene 18. godine života, (2) iskustva u prethodnih pet godina te (3) iskustva u prethodnoj godini. Prema istraživanju GSS-a 7.7% osoba se ili

samoidentificira kao LGB ili je imalo neki oblik istospolnog iskustva u svom životu, no u toj se skupini njih 5.2% samoidentificira kao heteroseksualno unatoč homoseksualnom iskustvu (Gates, 2012: 703).

Kod seksualnih iskustava kao kriterija za ubrajanje osobe u LGBT zajednicu važno je pitanje kako razlikovati (osim po samoidentifikaciji) biseksualne osobe od heteroseksualnih osoba koje su imale istospolnih iskustava i je li to uopće moguće. Naime, ne postoji jasna granica ili uvjet koji mora biti zadovoljen da bismo mogli reći da jedna heteroseksualna osoba sa istospolnim iskustvom prestaje biti heteroseksualna i postaje biseksualna ili pak prestaje biti biseksualna i postaje homoseksualna. Zbog toga, ako isključimo kriterij samoidentifikacije, veličina LGBT populacije može jako varirati (Gates spominje 8,2% u općoj populaciji SAD-a kada je u pitanju istospolno iskustvo/ponašanje), ali može varirati i udio biseksualnih osoba unutar LGBT populacije (Tablica 3.). Nadalje, Gates govori o podacima prema kojima je jedna od dvadeset heteroseksualnih osoba imala neki oblik istospolnog iskustva/ponašanja od navršene osamnaeste godine (Gates, 2012: 705).

Tablica 3. *Istospolna iskustva/ponašanja; Izvor: Gates, 2012: 705-707 (podaci u tablici)*

	Isključivo istospolna iskustva	Istospolna iskustva i različito spolna iskustva	Udio biseksualnih osoba u LGBT populaciji
Od navršene 18 godine	1%	6,8%	87%
U zadnjih 5 godina	1.9%	1.5%	45%
Zadnje godine	2%	0.6%	23%

3. Zašto je ovaj rad potreban?

Kako bi se razumjela bilo koja manjinska skupina, pa tako i LGBT, važno je razumjeti i društvene procese koje se odvijaju unutra same manjinske skupine te procese usmjerene prema manjinskoj skupini kojima su glavni akteri društvene većine. Ovaj rad pridonosi općem razumijevanju LGBT zajednice te stavlja još jednom naglasak na potrebu za prihvaćanjem LGBT osoba od strane većinskog heteroseksualnog društva. Produbljivanje razumijevanja dalekosežnosti raznih oblika nasilja je također jedan od doprinosa ovog rada. Naime, istraživanja na temu nasilja unutar same LGBT zajednice su poprilično rijetka, s iznimkom intimnog partnerskog nasilja unutar LGBT veza koje je donekle istraženo na svjetskoj, ali ne i na Hrvatskoj razini. Istraživanja bifobije, nasilja unutar LGBT zajednice na društvenim mrežama, blogovima te stranicama i aplikacijama za pronalaženje partnera te istraživanja ostalih oblika nasilja unutar LGBT zajednice u Hrvatskoj nema. S obzirom na to, ovaj rad može poslužiti kao pilot istraživanje nekim budućim istraživanjima.

Osim iskustva s nasiljem, ovaj rad također mjeri i razinu internalizirane homofobije kod ispitanika. Ross, Rosser i Smolenski (2010: 2) su odredili razloge zbog kojih je važno mjeriti internaliziranu homofobiju. Jedan od njih je potreba za utvrđivanjem uzročne veze između internalizirane homofobije i drugih proksimalnih odrednica rizičnog ponašanja (između ostaloga i nasilja), nakon čega će biti moguće doći do zaključka kako na odgovarajući način intervenirati na te rizične čimbenike.

4. Socijalizacija u heteroseksualnom društvu

Mnogo je faktora zbog kojih se javlja internalizirana homofobija kod LGB osoba. Jedan od njih je odgoj i socijalizacija u heteroseksualnom društvu. Svaka LGB osoba odrasta u društvu u kojem se heteroseksualna orijentacija percipira kao normalna, a svaka druga seksualna orijentacija je u većoj ili manjoj mjeri devijacija te normalne, heteroseksualne orijentacije. Takav ideološki sistem se naziva heteroseksizmom (Zulević, 2015: 115). Tako LGBT osoba već u ranoj dobi nauči da nazivati nekoga pederom nije nešto pozitivno i poželjno. Usvojeni homofobni stav neće imati veliki utjecaj na LGBT osobu u ranoj životnoj dobi, no oko desete godina, kada osoba u prosjeku postane svjesna svoje seksualne orijentacije (D'Augelli et al., 2005 prema Matošević, 2017: 21), to se uvelike mijenja. Meyer (1995) te Herek i ostali (2009) se ne slažu s tvrdnjom da pojedinci spoznaju svoju seksualnu orijentaciju u dobi od oko deset godina, već u adolescentskoj ili odrasloj dobi, ali se slažu s tvrdnjom da osoba internalizira negativni stav društva do trenutka kada prvi put spozna svoju seksualnu orijentaciju (Zulević, 2015: 116). Kada LGB osoba postane svjesna svoje seksualne orijentacije započinje proces preispitivanja društvenih normi i vrijednosti vezanih uz seksualnu orijentaciju koja se razlikuje od heteroseksualne. Ovaj proces može trajati dugo i biti izrazito neugodno i bolno iskustvo za LGB osobe, pogotovo ako nemaju potporu bliskih osoba kao što su članovi obitelji ili prijatelji. Kao i sva druga djeca, LGB osobe toj dobi u procesu primarne i sekundarne socijalizacije uče o heteroseksualnim društvenim normama i rodnim ulogama. Osim internaliziranog negativnog stava Zulević u „*Priručniku za LGBT psihoterapiju*“ detektira drugi problem s kojim se susreću LGBT osobe u procesu socijalizacije, a to je nedostatak modela, odnosno uzora starije LGBT osobe (2015: 115). U vrijeme društvenih mreža i velikog utjecaja filmske industrije na mlade, moguće je da se ovaj problem donekle smanjuje zbog veće vidljivosti LGBT osoba u medijima i zabavnom televizijskom programu. Iako se jednosmjerna interakcija koju pružaju mediji i filmska industrija kreće prema dvosmjernoj interakciji na društvenim mrežama to i dalje nije potpuna

dvosmjerna interakcija koju bi LGBT osobe ostvarile s drugom, bliskom LGBT osobom u ulozi modela. Po pitanju ovog dijela socijalizacije LGBT osobe su u lošijem položaju u odnosu na druge manjine. Pripadnici drugih manjina, kao što su to npr. Romi ili pripadnici nacionalnih i vjerskih manjina, dijele svoju manjinsku pripadnost sa svojim roditeljima ili/i barem dijelom svoje okoline pa tako imaju i model prema kojem mogu odrastati (Zulević, 2015).

5. Stres

Nakon što LGBT osoba postane svjesna svoje seksualne orijentacije i započne proces prihvatanja, i dalje će u životu biti pod utjecajem velike količine stresa upravo zbog svoje manjinske pripadnosti. Ovdje treba napomenuti da se ne susreću samo LGBT osobe s manjinskim stresom, već pripadnici svih manjina (etničkih, vjerskih, osobe s invaliditetom, itd.).

Iako se najčešće govori o stresu kao negativnoj pojavi, on može biti i pozitivan. Prema Matošević (2017), Ogden u radu iz 2007. godine stres definira kao: „negativan emocionalni i fiziološki proces koji se javlja u trenucima kada se ljudi moraju prilagoditi ili suočiti s okolnostima koje ugrožavaju njihovu svakodnevicu, a za koje pojedinac smatra kako se ne može uspješno suočiti s njima.“ (Ogden, 2007 prema Matošević, 2017: 9). Dohrenwend (2000) definira stres kao izvanjski događaj ili stanje koje može izazvati psihičke i somatske bolesti (Dohrenwend 2000, prema Meyer, 2003: 675). Dio definicije koji ističe da je stres izvanjski događaj ili stanje izrazito je važan za ovaj rad. Naime, time ova tema postaje sociološka, a tako je nastao i sam pojam socijalnog stresa koji izvor ima u okolini, a ne u samom pojedincu (Meyer, 2003: 675). Na temelju socijalnog stresa Meyer definira manjinski stres kao dodatni stres kojeg doživljavaju stigmatizirane osobe iz različitih manjinskih zajednica (Meyer, 2003: 675), a koji će poslije biti prikazan kao temelj modela manjinskog stresa. Teorija manjinskog stresa je izvedena iz mnogo različitih teorija od kojih su neke sociološke, a neke psihološke. Od psiholoških teorija Meyer je upotrijebio: teoriju socijalnog identiteta, teoriju samokategorizacije, teoriju socijalne usporedbe, teoriju simboličke interakcije te teoriju socijalne evolucije (Meyer, 2003: 675). Kada su u pitanju sociološke teorije, koristio je Derkheimovu, Mertonovu i Mossovu teoriju. Emil Durkheim smatra da je ljudima potrebna moralna regulacija vrijednosti koju provodi društvo kako bi bili u stanju upravljati vlastitim potrebama i težnjama (Meyer, 2003: 675). Primjer toga je i anomija, odnosno stanje društva u kojem vlada bezvlađe i u kojem ne postoje određena pravila.

Nadalje, rad Roberta Kinga Mertona važan je za teoriju manjinskog stresa. Prema njegovoj teoriji društvo ima ulogu stresora nad pojedincem jer podržava vrijednosti koje su oprečne pojedinčevim strukturama vrijednosti. Tako se pripadnici manjina vrlo često susreću s oprečnim vrijednostima jer društvena struktura, dominantna kultura i opće prihvaćene društvene norme u pravilu nisu iste njihovima (Meyer, 2003: 675). Gordon Erving Moss tvrdi da pojedinac tijekom interakcije s društvom prima informacije o tome kako je svijet konstruiran i kako funkcionira. Ukoliko su takve informacije drugačije od doživljenog iskustva, one mogu dovesti do narušavanja zdravlja pojedinca, smatra Erving (Meyer, 2003: 675). Osim Durkheima, Mertona i Mossa te teorije manjinskog stresa, važne su i teorije Ervinga Goffmana i Georga Herberta Meada. Goffman (1963) govori o strahu stigmatiziranih osoba prilikom interakcije s drugim ljudima. Naime, Goffman smatra da bez obzira na to kako se ljudi izjašnjavaju, oni zapravo ne prihvaćaju niti će ikada do kraja prihvatiti stigmatiziranu osobu, što dovodi do konstantne nesigurnosti koju osjeća stigmatizirana osoba (Zulević, 2015: 117). Meadova teorija je ovdje zaista korisna jer govori o internalizaciji društvenih stavova. Prema Meadu (1934) slika o sebi i samopoštovanje se razvijaju tijekom interakcije s drugim ljudima i predstavljaju odraz tuđe procjene o nama samima (Zulević, 2015: 121).

6. Teorija manjinskog stresa

Teoriju manjinskog stresa je razvio Ilan H. Meyer 1995. godine u članku "Minority stress and mental health in gay men".

Meyer (2003: 676) karakterizira manjinski stres pomoću triju odrednica: jedinstvenosti, kroničnosti i društvene utemeljenosti. Jedinstvenost podrazumijeva da ova vrsta stresa, uz već postojeći stres s kojim se susreću svi ljudi, pogađa samo članove određenih manjina te od njih zahtijeva dodatnu prilagodbu. Kroničnost ukazuje na to da je manjinski stres povezan s relativno stabilnim osnovnim društvenim i kulturološkim strukturama, a društvena utemeljenost kao osnovu za ovu vrstu stresa uzima društvene procese, institucije i strukture koje nisu na razini pojedinca, već iznad njega. Društvena utemeljenost manjinskog stresa je ono što čini manjinski stres sociološkom temom (Meyer, 2003: 676). No, koji su to točno oblici u kojima se može vidjeti manjinski stres? Jedan je internalizirana homofobija/homonegativnost, drugi je očekivani negativni stav drugih članova društva, a treći oblik su iskustva nasilja i diskriminacije (Meyer, 1995 prema Zulević, 2015: 120). Nitko ne može biti indiferentan prema dugoročnom marginaliziranju i konstantnoj izloženosti manjinskom stresu, stoga ljudi razvijaju različite reakcije na manjinski stres. To mogu biti

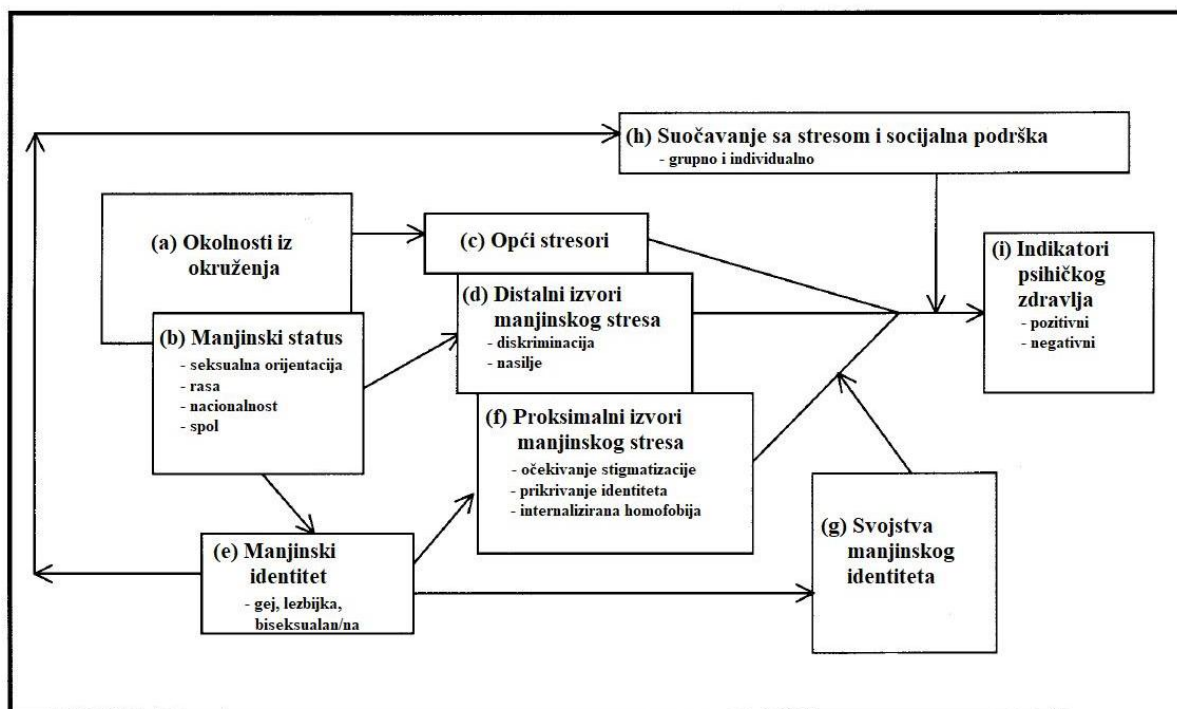

psihičke reakcije (niži stupanj samopouzdanja, viši stupanj depresivnosti, slabija koncentracija), tjelesne reakcije (poremećaj spavanja, glavobolje, i slično) i ono najvažnije za ovaj rad, reakcije u obliku različitih negativnih ponašanja (Matošević, 2017: 9,10). Allport (1954) je napravio razliku između dvije vrste obrana koje koriste pripadnici marginaliziranih i stigmatiziranih grupa. Prva obrana je usmjerena prema van, na izvor diskriminacije, a druga prema unutra. Allport smatra kako marginalizirani i stigmatizirani pojedinci mogu razviti osjećaj srama i mržnje prema sebi, ali i prema drugim članovima marginalizirane skupine ako se identificiraju s dominantnom skupinom, a imaju karakteristike marginalizirane skupine. (Allport 1954 prema Zulević, 2015: 121,122).

Meyer (2003: 690) predstavlja manjinski stres kao cjelinu koja obuhvaća objektivno zapažanje stresora (dogadjaji koji u kojima su predrasude očite) i subjektivne percepcije stresa (internalizirana homofobija) kao osobnog doživljaja stresa koji ovisi o odnosu pojedinca i njegove okoline. S obzirom na to, manjinski stres se može podijeliti na objektivni i subjektivni.

6.1. Model manjinskog stresa

Meyer je u svom radu iz 2003. godine na osnovi teorije manjinskog stresa iznio i model manjinskog stresa, shematski prikaz manjinskog stresa s njegovim glavnim komponentama. Ovaj model manjinskog stresa sastoji se od više međusobno povezanih komponenata. Sam manjinski stres javlja se u društvu, odnosno u okolini (a). Okolnosti iz okruženja mogu predstavljati prednosti, ali i nedostatke koji određuju početni povoljniji odnosno nepovoljniji položaj pojedinca u društvu prije nego što se manjinski stres uopće uzme u obzir. Dobar primjer je socioekonomski status pojedinca. Za ovaj model je najvažniji manjinski status (b) kao dio okolnosti iz okruženja, na primjer seksualna orijentacija različita od heteroseksualne. Manjinski status može biti i svaki drugi oblik manjinskog identiteta, na primjer pripadnost drugoj rasi, naciji, religiji ili pak invaliditeti spol. Kućice (a) i (b) se preklapaju kako bi se skrenula pozornost na bliskost okolnosti iz okruženja i manjinskog identiteta.

Slika 1. Shematski prikaz Meyerovog modela manjinskog stresa (Meyer, 2003: 679 prema Matošević, 2017: 12).

Okolnosti iz okruženja (a) i manjinski status (b) zajedno određuju jačinu izloženosti stresorima i dostupnost sredstava i načina za suočavanje sa stresom (Meyer, 2003: 678). Okolnosti iz društva vode do izloženosti općim stresorima (c) koji nisu specifični samo za manjinsku skupinu, već i za opću populaciju, a predstavljaju svakodnevne stresove, kao što su smrt bliske osobe, gubitak posla, preseljenje itd. Osobe koje imaju manjinski status, pored općih stresora doživljavaju i stresore specifične za njihov manjinski status, kao što su nasilje i/ili diskriminacija na temelju manjinske pripadnosti. Ti se stresori još nazivaju i distalni stresori. (d). Meyer (2003) uz distalne stresore identificira i proksimalne stresore (f). Kućice (c), (d) i (f) se međusobno preklapaju na isti način i iz istog razloga kao što je to slučaj s kućicama (a) i (b). Tako se proksimalni stresori javljaju češće ako su češći distalni stresori. To znači da će osoba koja ima prethodnih iskustava s diskriminacijom i odbijanjem (d) češće očekivati odbijanje i stigmatizaciju (f) od drugih ljudi. Isto se događa i s oprezom i prijašnjim iskustvom nasilja. Proksimalni stresor proizlazi iz manjinskog identiteta (e) koji nastaje kada se osoba s manjinskim statusom (b) tako i samoidentificira. Manjinski identitet dovodi do dodatnih stresora vezanih s pojedinčevom percepcijom sebe kao pripadnika LGB zajednice, odnosno neke druge manjinske skupine. Proksimalni stresori su subjektivni i ovise o pojedincu te ih se identificira kao očekivanje odbacivanja, prikrivanje vlastite seksualnosti i internaliziranu homofobiju (f). Manjinski identitet je također i moderator u modelu

manjinskog stresa. Naime, manjinski identitet može oslabiti ili ojačati efekt stresa na pojedinca. Tako svojstva manjinskog identiteta imaju veći odnosno manji utjecaj na psihičko zdravlje pojedinca ako je manjinski identitet jače odnosno manje izražen (g). S druge strane, manjinski identitet predstavlja mogućnost suočavanja s manjinskim stresom (na individualnoj i grupnoj razini) te socijalnu podršku (h). Pojedinac, osim što zbližavanjem s grupom ostvaruje mogućnost suočavanja s manjinskim stresom na razini grupe, on dobiva i mogućnost afirmacije i osjećaja prihvaćenosti od strane drugih ljudi koji dijele njegov manjinski identitet. Svi ovi čimbenici na kraju vode ka indikatorima psihičkog zdravlja (i).

7. Distalni i proksimalni izvori manjinskog stresa

Distalni i proksimalni izvor manjinskog stresa dio su modela manjinskog stresa te ih je važno razlikovati. Iako se mogu primjenjivati na bilo koju manjinsku skupinu, ovdje će biti govora o distalnim i proksimalnim stresorima s kojima se susreću LGB osobe.

7.1. Distalni stresori (diskriminacija i nasilje)

Distalni stresori su objektivni događaji koje proživljavaju LGB osobe, ali i pripadnici svih drugih manjinskih skupina. Diskriminacija na temelju manjinske pripadnosti nije rijetkost iako se LGB osobe razlikuju od pripadnika ostalih manjinskih skupina. Naime, LGB osobe, ako žele ili ako to smatraju potrebnim, mogu sakriti svoju seksualnu orijentaciju. Ako LGB osoba pazi kako se odijeva i ponaša te o čemu i kako govori, ona može prikriti svoju seksualnu orijentaciju. LGB osobe to rade upravo kako bi izbjegle diskriminaciju na temelju svoje seksualne orijentacije. S druge strane, većina ostalih manjinskih skupina, kao što su etničke, rasne, kulturne ili spolne manjine, ne mogu sakriti svoju manjinsku pripadnost. Kako bi se suzbila diskriminacija na temelju manjinske pripadnosti donesen je Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08) koji razlikuje dva oblika diskriminacije: izravnu i neizravnu. Izravnim oblikom smatra se svako postupanje kojim se osobu stavlja, kojim je osoba bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljni položaj u usporedivoj situaciji. Neizravni oblik diskriminacije je onaj u kojem naizgled neutralna naredba, kriterij ili praksa stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljan položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji (Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08)). Diskriminacija se još dijeli na individualnu i strukturalnu diskriminaciju. Individualna diskriminacija se odnosi na diskriminaciju u kojoj je žrtva pojedinac u određenoj situaciji, dok se pod strukturalnom diskriminacijom podrazumijeva cijela lepeza ustaljenih praksi koje stavljaju LGB osobe (ili bilo koju drugu

manjinsku skupinu) u lošiji položaj u odnosu na heteroseksualne osobe, čak i kada nije prisutna diskriminacija na osobnoj razini (Link i Phelan, 2001: 372 prema Meyer, 2003: 690).

LGB osobe prijavljuju viši stupanj doživljenog cjeloživotnog nasilja u usporedbi s heteroseksualnim osobama (Blais at al., 2014: 728). Također, prijavljuju višu stopu nasilja u djetinjstvu i u odrasloj dobi. U djetinjstvu su to psihičko i fizičko nasilje koje su počinili njihovi roditelji ili zakonski skrbnici te viši stupanj seksualnog nasilja. Blais, Gervais i Herbert (2014) prenose rezultate više istraživanja koja prema riječima ispitanika pokazuju da su dječaci, pripadnici seksualnih manjina, više puta doživjeli psihičko nasilje zbog svoje seksualne orijentacije nego što su to doživjele djevojčice. Također, pripadnici LGBTQ skupine mladih s godinama se izjašnjavaju se o sve nižoj razini psihičkog i fizičkog nasilja (Blais, 2014: 728). U odrasloj dobi LGB osobe također prijavljuju višu stopu psihičkog i fizičkog nasilja čiji su počinitelji njihovi intimni partneri te općenito višu razinu seksualnog zlostavljanja u odnosu na heteroseksualne osobe iste dobne skupine (Balsam at al., 2005; D'Augelli at al., 1998; Kuhar i Švab, 2008 prema Huić, 2015: 9). U distribuciji nasilja među LGB osobama, gej muškarci češće dožive nasilje kojeg je počinitelj nepoznata osoba ili više osoba istovremeno. Takvo nasilje gej muškarci često doživljavaju na javnim mjestima, dok ga lezbijke češće doživljavaju na radnom mjestu ili privatnom posjedu te od strane osoba koje poznaju (Huić, 2015: 10).

7.2. Proksimalni stresori (očekivana stigmatizacija, prikrivanje identiteta i internalizirana homofobija)

Proksimalni stresori odnose se na osobnu procjenu iskustva i događaja s kojima se osoba, pripadnica seksualne manjine, suočava, a koje percipira kao povezane sa svojim seksualnim identitetom (Denton at al., 2014 prema Matošević, 2017: 19). Pod proksimalne stresore ubrajaju se očekivana stigmatizacija, prikrivanje seksualne orijentacije te internalizirana homofobija (Meyer, 2003: 679).

7.2.1. Očekivana stigmatizacija

Stigma se povezuje s nepoželjnim obilježjima pojedinaca. To mogu biti neka tjelesna obilježja, pripadnost pojedinoj skupini, način ponašanja, vjerska pripadnost ili bilo koje drugo obilježje zbog kojeg će se društvo prema takvom pojedincu drugačije odnositi. Goffman je naglasio društveno obilježje stigme te sam pojam stigme izjednačio a nepoželjnom ili negativno devijantnom karakteristikom koja je sramotna (Matošević, 2017: 19). Herek govori i o pojmu seksualne stigme koji se odnosi na inferiorni status, negativne stavove i manju

društvenu moć onih osoba koje se ne ponašaju u skladu s heteroseksualnim društvenim normama (Zulević, 2015: 123). Herek (2009) također definira tri načina na koji pojedinac može iskusiti i izraziti seksualnu stigmatu bez obzira na svoju seksualnu orijentaciju (Herek et al., 2009 prema Zulević, 2015: 123). Prvi oblik je izražena stigma (*enacted stigma*) koja podrazumijeva otvoreno negativno ponašanje usmjereno prema pripadnicima manjinske skupine, u literaturi se može naći i pod nazivom javna stigma. Drugi oblik je očekivana stigma (*felt stigma*) koja označava svijest o postojanju stigme i očekivanje stigmatizacije u određenim društvenim situacijama i pod određenim okolnostima. Treći oblik je internalizirana stigma (*internalized stigma*) ili samostigmatizacija (*self-stigma*) koja podrazumijeva prihvaćanje, odnosno pojedinčevo internaliziranje određene stigme. U ovom posljednjem obliku pojedinac prihvaća određenu negativnu stigmatu kao dio svog sustava vrijednosti te ju percipira kao istinitu. Na taj način stigmatizira samog sebe i pojedince slične sebi. Ova vrsta stigme nerijetko podrazumijeva nisko samopoštovanje, sram i osjećaj krivnje zbog vlastitog manjinskog identiteta (Zulević, 2015: 123). U suvremenom društvu pojam stigme se često odnosi na proces etiketiranja pojedinca ili cijele skupine ljudi (Zulević, 2015: 124). Važan pojam je i pojam heteroseksizma (Matošević, 2017: 20) prema kojem su homoseksualne osobe devijacija normalne, heteroseksualne orijentacije (Matošević, 2017: 20).

7.2.2. Autanje i prikrivanje seksualne orijentacije

Svaka LGBT osoba susreće se s problemom *autanja* (riječ dolazi od engleske fraze *coming out of the closet*), a podrazumijeva otkrivanje vlastite seksualne orijentacije drugim osobama. Proces autanja je drugačiji za svaku LGBT osobu te je određen mnogim društvenim čimbenicima, kao što su okolnosti u društvu (raširenost homofobije u društvu i zakoni koji sprječavaju ili omogućavaju zakonsko kažnjavanje osobe na temelju njezine seksualne orijentacije) te stav obitelji i prijatelja prema LGBT osobama (homofobni roditelji i prijatelji). LGBT osoba odlučuje kada i kome će se autati na temelju uočenog stava obitelji, prijatelja i šire okoline prema drugim LGBT osobama i cijeloj zajednici. Mogućnost odabira kome i kada će se LGBT osoba *autati* je „luksuz“ koji osobe pripadnice drugih manjinskih skupina (osobe druge rase, spola ili individualne osobe) nemaju (Matošević, 2017: 20). Također, važno je napomenuti da proces autanja može trajati dulje vrijeme te da je, u pravilu, LGBT osobama vrlo važan. Što je veći krug ljudi kojima je LGB osoba *autana* to je veća razina njezinog samopoštovanja i zadovoljstva životom (Halpin i Allen, 2004 prema Huić, 2015: 13.) i socijalnom podrškom (Huić, 2015: 20). Postoji povezanost između negativnih iskustava prilikom *autanja*, negativnog stava o vlastitoj seksualnoj orijentaciji u odrasloj dobi i

smanjene uključenosti u LGBT zajednicu (Ford, 2003 prema Huić, 2015: 20). Meyer u svom radu iz 2003. godine navodi četiri strategije *autanja* i skrivanja svoje seksualne orijentacije, a to su: (1) nepriznavanje (*passing*) koje zahtijeva laganje i prikrivanje LGBT identiteta (osoba se nastoji prikazati kao heteroseksualna), (2) pritajivanje (*covering*) koje uključuje cenzurirane tragove pomoću kojih se može naslutiti da se radi o LGBT osobi, (3) implicitno autanje (*being implicitly out*) koje podrazumijeva ponašanje, govor, oblačenje, naslućivanje te ostale implicitne naznake pomoću kojih osoba otkriva svoju seksualnu orijentaciju bez da to ikada eksplicitno kaže te (4) eksplicitno autanje (*explicitly out*) u kojem osoba javno obznanjuje svoju seksualnu orijentaciju (Meyer, 2003: 682).

Autanjem LGBT osoba dolazi do novog oblika društvene podrške, odnosno osoba tada pripada cijeloj skupini ljudi s kojima dijeli određene karakteristike, probleme, iskustva i interese. LGBT osobe (koje su najčešće već potpuno *autane*) nekada prikrivanje seksualne orijentacije smatraju nezrelim činom šutnje kojem osoba pribjegava kada osjeća sram i prijezir prema vlastitoj seksualnosti te političkom neodgovornošću pojedinca (Adams, 2010 prema Huić, 2015: 12). S druge strane, prikrivanje vlastite orijentacije može imati i mnogo utemeljenih razloga. Neke osobe prikrivaju vlastitu seksualnu orijentaciju iz razloga što su tek nedavno postale svjesne svoje seksualne orijentacije te im je potreban određeni vremenski period prilagodbe. Drugi se pak ne *autaju* određenim osobama iz straha od odbacivanja koji, ako se radi o bliskim osobama, može biti snažan. Osim straha od odbacivanja prisutan može biti i strah od psihičkog, fizičkog, seksualnog ili ekonomskog nasilja te diskriminacije zasnovane na manjinskom identitetu (D'Augelli i Grossman, 2001 prema Matošević, 2017: 21). Također, pojavljuje se i prijetnja *autanjem* koju pojedincima najčešće upućuju njihovi intimni partneri. Razlog prikrivanja seksualne orijentacije najčešće nije nekakvo negativno iskustvo, već percepcija o negativnom stavu većine društva prema LGB osobama te očekivana negativna reakcija pojedinca i/ili šire okoline kojoj se LGB osoba *auta*. Ovo upućuje na to da je percepcija stigme stvarno dio internalizirane homofobije (Ross i Rosser, 1996: 20).

Mnoga istraživanja su pokazala da je viši stupanj *autanja* povezan s višom razinom samopouzdanja, nižom razinom stresa te općenito općim boljim stanjem LGBT osoba (Balsam i Szymanski, 2005: 259). Također, viša razina *autanja* može uvelike pridonijeti boljem suočavanju s manjinskim stresom te je povezana i s nižom razinom intimnog partnerskog nasilja (Badenes-Ribera et al., 2017: 339). Važno je ukazati na to da niži stupanj *autanja* ne ukazuje nužno na viši stupanj internalizirane homofobije i obrnuto (Frost i Meyer, 2009: 4). Stupanj internalizirane homofobije kod osoba koje su *autane* većem broju ljudi iz

svoje okoline ne mora nužno biti niži u odnosu na onaj osoba koje su *autane* samo najbližem krugu prijatelja ili obitelji.

7.2.3. Internalizirana homofobija

Pojam internalizirane homofobije je prvi koristio Weinberg u svom djelu iz 1972. pod nazivom *Society and the healthy homosexual*, ali samo kao usputni pojam koji opisuje samoprijezir (Zulević, 2015: 120). Mayfield (2001) definira internaliziranu homofobiju kao negativne stavove koje LGB osobe imaju o seksualnoj orijentaciji različitoj od heteroseksualne. Također, autor smatra da je pojam internalizirana homonegativnost točniji termin (Mayfield, 2001: 54). U literaturi se koristi i pojam internalizirani heteroseksizam.

Internalizirana homofobija je oblik unutarnjeg stresa (Meyer, 2003: 682). Meyer i Dean (1998) su pojam definirali kao usmjeravanje negativnog stava društva prema samome sebi. Internalizirana homofobija se vrlo često pojavljuje kod gej osoba te dovodi do devalvacije osobe, unutarnjih sukoba i niskog samopoštovanja (Dean i Meyer, 1998: 161). Malyon (1982) internaliziranu homofobiju definira kao pojavu do koje dolazi kada LGB osoba usvoji negativne i homofobne stavove koji prevladavaju u društvu (Malyon 1982 prema Matošević, 2017: 22). Herek (2004) tvrdi da internalizirana homofobija nužno implicira interpsihički konflikt između onoga što ljudi misle da bi trebali biti, odnosno želje da budu heteroseksualne orijentacije i njihovog iskustva seksualnosti, odnosno seksualne orijentacije koja se razlikuje od heteroseksualne (Herek, 2004: 19). Do internalizirane homofobije dolazi jer osoba otkriva svoju seksualnu orijentaciju koja je drugačija od heteroseksualne nakon što je već usvojila mnoge društvene norme te uglavnom homofobne stavove društva u procesu socijalizacije. Internalizirana homofobija najčešća je i najizraženija u ranim fazama spoznaje vlastite seksualne orijentacije i *autanja*. Ona ne nestaje u potpunosti čak ni onda kada osoba prihvati svoju seksualnu orijentaciju. Razlozi su velika snaga rane socijalizacije te činjenica da je LGB osoba izložena homofobnim stavovima u društvu tijekom cijelog svog života (Meyer, 2003: 682). Tako velika većina LGB osoba ima neki stupanj internalizirane homofobije. Postoje mnogi čimbenici koji utječu na razinu internalizirane homofobije. Također, mlade LGB osobe koje su iskusile nasilje na temelju seksualne orijentacije uglavnom imaju viši stupanj internalizirane homofobije (Blais, 2014: 732). Nasilje nad LGB osobama dovodi do toga da se osjećaji osoba izloženih višem stupnju internalizirane homofobije mogu pretvoriti u strah od vlastite seksualne orijentacije (erotofobija ili seks fobija) koja onemogućava pojedincu prihvaćanje vlastite seksualnu orijentacije (Flebus i Montano, 2009: 23).

Internalizirana homofobija se može podijeliti u dvije podskupine kada je u pitanju usmjeravanje negativnih stavova. Prva meta prema kojoj LGB osobe s izraženom internaliziranom homofobijom usmjeravaju negativne stavove su druge LGB osobe, odnosno LGB orijentacija drugih osoba, a druga meta podrazumijeva okretanje prema samome sebi i osobnoj seksualnoj orijentaciji (Zulević, 2015: 126). Internalizirana homofobija može se manifestirati kao samoidentifikacija i prihvatanje normi većine. Isto tako, kod pripadnika manjinske skupine koja je izložena diskriminaciji može se razviti osjećaj mržnje prema samome sebi. . Osim internaliziranja stava društva , takav pojedinac se i prema ostalim pripadnicima manjinske skupine, koje je i sam dio , odnosni kao i ostatak društva(Allport, 1966 prema Blais, 2014: 732). Internalizirana homofobija može dovesti do osjećaja krivnje te LGB osoba osjeća da su njezini postupci i osjećaji pogrešni (pogotovo ako nema podršku okoline), a krivnja nerijetko dovodi do mržnje prema samome sebi, ali i drugima koji dijele slične karakteristike (Altman, 1971 prema Zulević, 2015: 126). Ovaj rad ispituje vezu između stupnja internalizirane homofobije nastale zbog mržnje prema samome sebi i ponašanja prema drugim LGB osobama u obliku različitih vrsta nasilja.

U Hrvatskoj je 2014. godine u sklopu Ljetne psihološke škole provedeno istraživanje u kojem je sudjelovalo 411 homoseksualnih i biseksualnih muškaraca i žena u dobi od 15 do 53 godina. Rezultati tog istraživanja upućivali su na viši stupanj internalizirane homofobije kod biseksualnih nego kod homoseksualnih osoba te viši stupanj internalizirane homofobije kod gej muškaraca nego kod lezbijki (Huić, 2015: 23). Viši stupanj internalizirane homofobije je povezan i s negativnim učinkom na zdravlje osobe, odnosno s višim stupnjem depresije, anksioznosti te češćom zlouporabom alkohola i droge. Internalizirana homofobija je povezana i sa češćim pokušajima samoubojstva, nižom razinom samopoštovanja (Meyer, 2003; Flebus i Montano, 2009, Wu i Ward, 2017), ali i s rizičnim seksualnim ponašanjem pa time i povećanom opasnošću od prijenosa HIV virusa (Zulević, 2015: 130).

8. Internalizirana homofobija i samopoštovanje

Mnoga su se istraživanja bavila povezanošću internalizirane homofobije i stupnja samopoštovanja (Meyer, 2015; Flebus i Montano, 2009; Blais, 2014). Samopoštovanje se može definirati kao stupanj zadovoljstva, odnosno razina poštovanja prema samome sebi i onome što osoba misli, vjeruje i radi. Također, na samopoštovanje utječe i način na koji druge osobe vide pojedinca, kako se ponašaju prema njemu te u kojoj mjeri ga prihvaćaju. LGB osobe koje imaju viši stupanj internalizirane homofobije u pravilu imaju niži stupanj

samopoštovanja. Pojedina istraživanja internalizirane homofobije su se bazirala samo na ovoj vezi, dok je kod drugih ta veza bila samo jedna od mogućih polazišta. Jedno takvo istraživanje provedeno je u Quebecu (Kanada) na mladim LGBTQ osobama u dobi od 14 do 22 godine. Važno je napomenuti da se ovo istraživanje bavi nasiljem nad LGBTQ osobama, a ne među LGBTQ osobama. Prema ovom istraživanju povezanost između homofobnog nasilja (izravno doživljenog te indirektnog, odnosno doživljenog preko internalizirane homofobije) i razine samopoštovanja je izravna i negativna (Blais, 2014: 732). Drugim riječima, što je veće iskustvo nasilja, to je razina samopoštovanja niža, i obrnuto.

LGBTQ osobe mogu iskusiti osjećaj isključenosti te razaranje njihovih vrijednosti što onda može dovesti do nižeg stupnja samopoštovanja. Niža razina samopoštovanja je povezana s češćim proživljavanjem intimnog partnerskog nasilja među gej i biseksualnim muškarcima (Foshee et al., 2004 prema Blais, 2014: 728), s višom razinom internalizirane homofobije te s višom razinom pokušaja samoubojstva i suicidalnih misli, drugih psihičkih problema i problema s kriminalom (Blais, 2014: 728).

9. Psihičko zdravlje LGB osoba

Mnoga su istraživanja potvrdila kako osobe koje pripadaju nekoj manjinskoj skupni nerijetko imaju narušeno psihičko zdravlje. Matošević je u svom radu o prediktorima psihičkih i tjelesnih simptoma homoseksualnih osoba donijela pregled istraživanja koja su se bavila najčešćim psihičkim poteškoćama s kojima se LGB osobe susreću češće od heteroseksualnih osoba. Prema dotadašnjim istraživanjima LGB osobe su češće imale problema s poremećajima ponašanja, učestalom konzumacijom opojnih sredstava, depresijom, anksioznošću, napadajima panike, neurotičnim napadima, suicidalnim mislima i samoozljeđivanjem (Matošević, 2017: 27). Meyeru i Frost izvijestili su da je nekoliko istraživanja povezalo češće depresivne simptome (anksioznost, negativne osjećaje i tenzije) s problemima u intimnoj partnerskoj vezi (Frost i Meyer, 2009: 4). Također, LGB osobe češće traže pomoć pri rješavanju psihičkih problema (Cochran et al., 2003 prema Hatzenbuehler, 2009: 721).

9.1. Samoubojstvo

Meyer u svom radu iz 2003. sažima rezultate dotadašnjih rezultata istraživanja o povezanosti samoubojstva s LGB identitetom. Suicidalne misli i pokušaji samoubojstva češći kod su LGB osoba nego kod heteroseksualnih osoba, dok za provedena samoubojstva to

može, a i ne mora biti istina (Meyer, 2003: 685). D'Augelli (2002) proveo je istraživanje na uzorku od 542 homoseksualne i biseksualne osobe u dobi između 14-e i 21-e godine te se prema rezultatima istraživanja 37%, odnosno nešto više od jedne trećine ispitanika, izjasnilo da je pokušalo počiniti samoubojstvo. Ta brojka je visoka, ali ne nužno i reprezentativna jer je više od pola ispitanika u nekom trenutku života primilo stručnu pomoć, dok je otprilike četvrtina ispitanika primala stručnu pomoć u vrijeme provođenja istraživanja te su na taj način i ušli u uzorak (D'Augelli, 2002: 450).

9.2. Zloupotroba alkohola i droge

LGB osobe često osjećaju dodatan manjinski stres koji je po mnogim istraživanjima povezan sa zloupotrobom alkohola (Hughes i Eliason, 2002: 281; Hatzenbuehler, 2009: 719). Alkohol može predstavljati način suočavanja s manjinskim stresom ili oblik emocionalne prilagodbe (Hatzenbuehler, 2009: 719). Hughes i Eliason (2002) iznijeli su pregled dotadašnjih istraživanja koja su se bavila korištenjem opojnih sredstava kod LGBT osoba. Sva istraživanja navedena u radu su pokazala kako je manji broj lezbijki (podaci sjedinjeni s onima biseksualnih žena) koje nikada ne piju alkohol nego heteroseksualnih žena te je manji broj i onih koje se može okarakterizirati kao umjerene korisnice (rezultati samo jednog prikazanog istraživanja se ne slažu s tom tvrdnjom), a veći broj učestalih korisnica alkohola (Hughes i Eliason, 2002: 270). Također, važan je i podatak da se veći broj lezbijki i biseksualnih žena nalazi u procesu odvikavanja od alkohola u odnosu na heteroseksualne žene. Rezultati koji govore o načinu na koji gej i biseksualni muškarci konzumiraju alkohol su podijeljeni. Po nekim istraživanjima gej i biseksualni muškarci su u većem broju učestali korisnici alkohola nego heteroseksualnih, dok druga istraživanja donose rezultate prema kojima je situacija obrnuta. Kada je u pitanju apstinencija od alkohola, sva istraživanja prikazana u radu govore u prilog tome da veći broj gej i biseksualnih muškaraca nije konzumirao alkohol u godini koja je prethodila istraživanju (Hughes i Eliason, 2002: 273). Isto istraživanje donosi pregled korištenja droge od strane LGBT osoba. Lezbijke, biseksualne žene, gej i biseksualni muškarci češće su koristili marihuanu u odnosu na heteroseksualne žene i muškarce (Hughes i Eliason, 2002: 270).

Osim što češće koriste alkohol i drogu, kod LGBT populacije vidljiv je značajno manji pad korištenja opojnih sredstava prilikom sazrijevanja i ulaskom u odraslu životnu dob nego kod opće populacije (Hughes i Eliason, 2002: 277). Prema nekim istraživanjima koja za uzorak imaju lezbijke dokazana je pozitivna povezanost između prekomjernog korištenja

alkohola i više stope intimnog partnerskog nasilja (žrtava i počiniteljica nasilja) (Balsam i Szymanski, 2005: 258).

10. Načini suočavanja s manjinskim stresom i internaliziranom homofobijom

Suočavanje s manjinskim stresom je jedan od zadnjih dijelova Meyerove sheme manjinskog stresa prikazane u radu iz 2003. godine (slika 1). Autor u jednom od svojih novijih radova iz 2015. godine na temu manjinskog stresa kojeg doživljavaju članovi LGBT zajednice razlikuje otpornost na stres (*resilience*) i suočavanje, odnosno borbu sa stresom (*coping*). U tom radu autor govori i o suočavanju s manjinskim stresom i otpornosti na stres na razini pojedinca te na razini zajednice ili grupe (Meyer, 2015: 210).

10.1. Otpornost na stres i suočavanje sa stresom

Otpornost na stres se odnosi na sposobnost pojedinca da preživi i postigne uspjeh unatoč svom nepovoljnom položaju (Matošević, 2017: 23). Otpornost na stres podrazumijeva sve ono što može voditi do pozitivne prilagodbe na manjinski stres. Suočavanje sa stresom predstavlja sve napore koje pojedinac mora poduzeti kako bi se prilagodio ili obranio od stresa. Otpornost predstavlja uspješnu prilagodbu na stres, dok suočavanje sa stresom pomoću raznih strategija predstavlja trud i napor koji pojedinac poduzima, no ne znači nužno i uspješnu prilagodbu. Ova razlika je ujedno i najveća razlika između otpornosti na stres i suočavanja sa stresom (Meyer, 2015: 210). Masten (2007) je prikazao nekoliko različitih pokazatelja otpornosti na stres, kao što je to, na primjer, očit i uspješan razvoj u problematičnom okruženju. Drugi pokazatelj je dobro funkcioniranje u postojećim nepovoljnim okolnostima, odnosno pružanje otpora stresu i borba sa stresom. Treći je mogućnost oporavka i potpuni oporavak nakon izrazito jake nedaće ili deprivacije (Masten, 2007: 923). Otpornost na stres i suočavanje s manjinskim stresom pomažu očuvanju fizičkog i psihičkog zdravlja LGBT osoba uklanjajući ili smanjujući utjecaj stresa na pojedinca (Meyer, 2015: 210).

10.2. Individualna otpornost na stres i suočavanje sa stresom na razni pojedinca

Postoje dvije razine otpornosti na stres, to su individualna otpornost te otpornost na razini zajednice. Važnost individualne otpornosti se ne smije podcijeniti, ali se ne smije očekivati da je to jedini način na koji se LGBT osobe mogu i trebaju boriti s manjinskim stresom. Naime, nikako se ne smije zapostaviti otpornost na stres na razini zajednice. Otpornost na razini

pojedince odnosi se na određene karakteristike koje pomažu pojedincu u suočavanju sa stresom i njegovim posljedicama. Individualna otpornost može biti pospješena osobinama kao što su osjećaj kontrole i moći, smjelost, dosljednost, pozitivan stav te predanost. S druge strane pojedinac će biti znatno manje otporan ako posjeduje neke druge osobine kao što su osjećaj beznađa, fatalizma i nemoći (Turner i Roszell, 1994 prema Matošević, 2017: 24). Važnost individualne otpornost dolazi do jakog izražaja u situacijama u kojima pojedinac nije *autan* ili kada živi u državi u kojoj je homoseksualnost kažnjiva zakonom (Afganistan, Iran, Saudijska Arabija, Irak (LORI, 2010)) i/ili u kojima ne postoji javno utjelovljenje LGBT zajednice kao što su udruge i centri u kojima LGBT osobe mogu dobiti potporu.

Isključivo fokusiranje na otpornost na stres na razini pojedinca skriva neke opasnosti, osobito za one pojedince koji ne pripadaju srednjem i/ili višem društvenom sloju ili su pripadnici još neke manjinske skupine. Tako homofobija, seksizam, rasizam i društvena nejednakost ograničavaju otpornost na razini pojedinca (Meyer, 2015: 211). Merton je u djelu „Socijalna teorija i društvena struktura“ iz 1968. godine također zaključio kako su strukture mogućnosti u društvu neravnomjerno raspoređene, odnosno političke, ekonomske i društvene strukture koje su potrebne za uspjeh nisu dostupne svima u jednakoj mjeri. Ta Mertovona misao dodatno pojašnjava zašto oslanjanje isključivo na individualnu otpornost može predstavljati opasnost za LGBT osobe. Naime, kao što kaže Merton, mogućnosti na razini pojedinca nisu jednake te je zajednica ta koja treba osigurati otpornost i podršku u suočavanju sa stresom (Merton, 1968, prema Meyer, 2015: 211).

I Meyer (2015: 211) upozorava na opasnost od usvajanja stava prema kojem je pojedinac kriv za svoju nemogućnost bivanja otpornim na stres. Ako prihvatimo da osobe mogu biti sposobne samostalno se boriti protiv stresa, dobro se adaptirati te tako postići otpornost na stres, lako je doći i do očekivanja kako bi svatko tko se nosi s manjinskim stresom trebao biti otporan na stres. Postoji i opasnost od usredotočivanja na pojedinčev odgovor na stres, odnosno na samu posljedicu stresa, a ne na izvor (Meyer, 2015: 211).

10.3. Otpornost na razini zajednice

Otpornost na manjinski stres na razini zajednice može se definirati kao način na koji zajednica unaprjeđuje i proširuje pojedinčeve razvojne mogućnosti za otpornost na stres te održavanje vlastite dobrobiti (Hall i Zautra, 2010 prema Meyer, 2015: 211). Najbolji primjeri toga su LGBT udruge i centri koji nude savjetovanje i pomoć pri prihvaćanju seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, zajedničke aktivnosti osmišljene s ciljem razvijanja osjećaja

pripadnosti, SOS linije za pomoć, grupe podrške na društvenim mrežama i sl. Također, zajednica može organizirati edukacije za osobe koje nisu pripadnice seksualnih manjina, prosvjede protiv diskriminacije i kampanje za donošenje novih i izmjenu starih zakona. Otpornost na razini zajednice povezana je s manjinskim identitetom baš kao što je to vidljivo u Meyerovoj (2003) shemi prikazanoj ranije u radu (slika ta i ta). Suočavanje sa stresom (h), osobito na razini zajednice, proizlazi iz manjinskog identiteta (e). Osobe s višom razinom internalizirane homofobije najčešće su slabije povezane s LGBT zajednicom (Frost i Meyer, 2009: 4), no to ne znači da je stupanj internalizirane homofobije uvijek indikator pojedinčeve povezanosti i sudjelovanja u radu i aktivnostima LGBT zajednice. Za to je važan i stupanj *autanja* jer su neke mogućnosti i resursi koje nudi zajednica te zakoni i odredbe koje donosi država dostupni svim pojedincima bez obzira na to kako se identificiraju te jesu li *autani* svojoj okolini ili ne. Ipak, činjenica je da znatno veći broj resursa, pomoći i potpore koje pojedinac može dobiti od zajednice, dobiva tek kada se identificira i poveže s zajednicom (Matošević, 2017: 24). Pojedinac koji ne traži pomoć, niti itko zna da mu je ona potrebna, neće ju niti dobiti. Takve osobe ne treba poistovjećivati s onima koje ne žele, niti traže oslonac u zajednici (bez obzira na svoj stupanj *autanja*). One su najčešće u nekom obliku romantične veze te podršku u suočavanju s manjinskim stresom traže i dobivaju od svog partnera ili partnerice. Stoga je samcima povezanost s LGBT zajednicom znatno važnija (Frost i Meyer, 2009: 4).

Otpornost na razini zajednice manifestira se na više različitih nivoa u društvu - od malih grupa za podršku, preko LGBT udruga i centara pa sve do široko definirane i rasprostranjene LGBT zajednice širom svijeta. Crocker i Major (1989) smatraju da se otpornost na razini zajednice očituje u obliku opipljivih i neopipljivih resursa. Opipljivi resursi su, na primjer, pristup LGBT udrugama i centrima, mogućnost uključenja u grupe za podršku, omogućen pristup informacijama, pozitivni uzori, zakoni i politike koje pomažu LGBT osobama i tako dalje. Neopipljivi resursi mogu biti promjena svjetonazora, društvenih vrijednosti, normi i očekivanja na način da više odgovaraju manjinskim skupinama (Crocker i Major, 1989 prema Meyer, 2015: 211).

Postoje i svojevrsni problemi vezani uz otpornost na razini zajednice. Prvi od njih je nedovoljna otpornost same zajednice (bez obzira na individualnu otpornost njezinih članova). Naime, individue su ograničene mogućnostima koje im nudi zajednica kada je u pitanju otpornost na razini zajednice, a ako zajednica sama nije ostvarila otpornost, tu otpornost ne može ponuditi niti svojim članovima. Drugi problem je neravnomjerna distribucija resursa

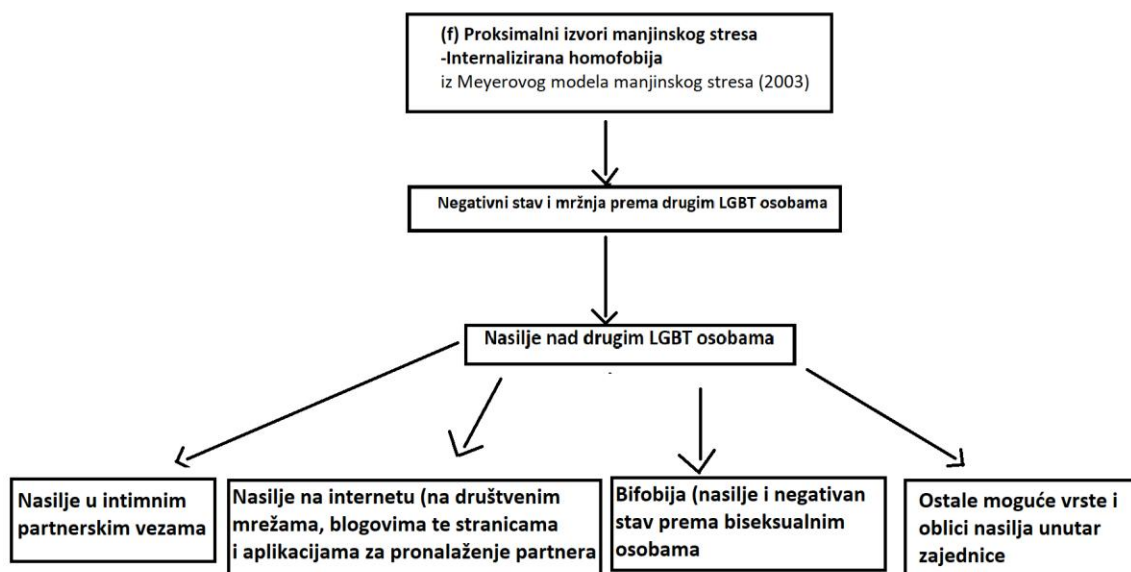
unutar same zajednice dobivena iz strukturalne nejednakosti svih članova. Naime, mnoge LGBT osobe se zbog rasizma, seksizma, transfobije i bifobije u zajednici ne mogu ili ne žele samoidentificirati kao njezi članovi i ne dobivaju jednaku pomoć i potporu kao neke druge LGBT osobe te su na taj način lišeni otpornosti na razini zajednice (Meyer, 2015: 212). Treći problem je već spomenuta povezanost s identitetom - osoba koja nije povezana s LGBT zajednicom ne može ostvariti jednaku otpornost na razini zajednice kao što to može osoba koja je aktivna u LGBT zajednici.

11. Nasilje

Vrste nasilja unutar LGBT zajednice su sljedeće: intimno partnersko nasilje, nasilje na društvenim mrežama, blogovima, stranicama i aplikacijama za pronalaženje partnera, nasilje nad biseksualnim osobama, nasilje nad transrodnim osobama, prisiljavanje na nezaštićeni spolni odnos koji zahtjeva HIV pozitivna osoba te druge moguće vrste nasilja. Više dosadašnjih istraživanja ukazuje na moguću povezanost internalizirane homofobije s nasiljem nad članovima vlastite manjinske skupine (Ranzetti, 1988 prema Badenes-Ribera et al., 2017: 332). LGB osobe koje imaju negativni stav prema vlastitoj seksualnoj orijentaciji mogu svoje negativne osjećaje usmjeriti prema drugim LGB osobama, pa čak i svojim partnerima.

Kada se govori o nasilju unutar LGBT zajednice važno je razlikovati diskriminaciju i nasilje na temelju etničke pripadnosti, rase, nacionalnosti, religijske pripadnosti, individualiteta i sl. od diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodne pripadnosti. Neupitno je da članovi LGBT zajednice mogu diskriminirati i biti diskriminirani, ali i biti nasilni te doživjeti nasilje na temelju neke druge manjinske karakteristike. Takvu diskriminaciju i nasilje mogu doživjeti unutar same LGBT zajednice te s drugom LGBT osobom kao počiniteljem.

Nasilje unutar LGBT zajednice može biti odgovor na negativni manjinski stres (Matošević, 2017: 8,9) zbog visoke razine internalizirane homofobije. Shematski prikaz prikazuje povezanost internalizirane homofobije i različitih vrsta nasilja.

Slika 2. Povezanost internalizirane homofobije i različitih vrsta nasilja

Kao što je već rečeno, proksimalni izvori manjinskog stresa se definiraju kao subjektivna percepcija iskustva i događaja s kojima se suočavaju pripadnici seksualnih manjina, a podrazumijevaju očekivanu stigmatizaciju, prikrivanje identiteta te internaliziranu homofobiju. Iz proksimalog izvora stresa, odnosno internalizirane homofobije može slijediti negativan stav i mržnja prema drugim LGBT osobama. U tom slučaju osoba ne prihvaća svoju seksualnu orijentaciju, niti seksualne orijentacije drugih LGB osoba, ali prihvaća i projicira mnoge stigme i nepovoljne stavove vezane za LGBT osobe i zajednicu. Nadalje, takvi negativni stavovi i mogu prerasti i u nasilje. Kao što je ranije objašnjavaju Pikić i Jugović (2008), nasilje se dijeli na četiri oblika: fizičko (udaranje, udaranje nogama, premlaćivanje, guranje, odguravanje, davljenje, povlačenje za kosu, griženje, paljenje, ubadanje, mučenje, genitalno sakaćenje te ubojstvo), psihičko (izrugivanje, javni napad, izolacija, prijezir, maltretiranje, ismijavanje, učestali prigovori i izolacija); seksualno (svaka seksualna radnja bez dobrovoljnog pristanka, a podrazumijeva neželjene seksualne prijedloge, seksualno zadirkivanje i pričanje uvredljivih viceva seksualnog sadržaja, uvredljive telefonske pozive, prisilu na sudjelovanje u izradi pornografskog sadržaju ili prisilu na gledanje pornografije, neželjeno diranje, silovanje, prisilu na seks te bolan ili ponižavajući seksualni odnos) ekonomsko nasilje (nedostatak kontrole nad materijalnim dobrima i sredstvima, a očituje se kao uskraćivanje i/ili kontrola nad pristupom novcu, ograničavanje prava vlasništva, sprječavanje zapošljavanja) (Pikić i Jugović, 2006: 8,9).

11.1. Intimno partnersko nasilje

Intimno partnersko nasilje je oblik je psihičkog, fizičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja kod kojeg su žrtva i počinitelj u nekom obliku intimnog partnerskog odnosa (brak, registrirano partnerstvo, dugoročna ili , kratkoročna veza itd.). Nasilan čin može biti kombinacija više različitih oblika nasilja (Stanley at al., 2006: 9). Tako počinitelj ili počiniteljica mogu započeti nasilan čin vrijeđanjem i omalovažavanjem žrtve što može prijeći u fizički sukob uz psihičko nasilje te završiti nekim od oblika seksualnog nasilja, na primjer silovanjem. Intimno partnersko nasilje u istospolnim vezama je vrlo slično nasilju u heteroseksualnim vezama. Ono je široko rasprostranjeno, a veliki broj istraživanja potvrđuje da je prisutnije u istospolnim vezama nego u heteroseksualnim (Badenes-Ribera at al.,2017: 331).

Povezanost internalizirane homofobije i intimnog partnerskog nasilja može se promatrati izravno i neizravno. Ukoliko se promatra neizravno, kvaliteta intimne veze, odnosno problemi u vezi su posrednik između ova dva fenomena Internaliziranu homofobiju s problemima u vezi, odnosno kvalitetom, povezuje stupanj depresije (Frost i Meyer, 2009: 12). Internalizirana homofobija je negativno povezana s kvalitetom veze (Balsam i Szymanski, 2005). Ranzetti (1992) zaključuje da je ovisnost nasilne osobe o partneru/partnerici jači rizični faktor za pojavu intimnog partnerskog nasilja nego što je to slučaj s ovisnošću žrtve o nasilnom parteru (Ranzetti 1992 prema Balsam i Szymanski, 2005: 260).

Kao što je već rečeno, internalizirana homofobija ne nestaje kada se osoba *auta*, već je ona na određenoj razini prisutna kod gotovo svih LGB osoba, bez obzira na stupanj *autanja*. Ona nerijetko dolazi do izražaja prilikom ulaska u intimnu istospolnu vezu. Naime, u istospolnim vezama partner je stalan podsjetnik na seksualnu orijentaciju pa tako osobe koje vjeruju da je njihova seksualna orijentacija nešto loše mogu biti uvjerene da zaslužuju nasilje u vezi kojem su izložene. Počinitelji nasilja mogu koristiti viši stupanj internalizirane homofobije svog partnera/partnerice kako bi opravdali svoje nasilno ponašanje (Balsam, 2001 prema Badenes-Ribera at al.,2017: 332). Metaanaliza provedena 2019. godine donosi rezultate prema kojima je viša razina internalizirane homofobije povezana s većom mogućnošću počinjenja svih oblika nasilja (psihičkog, fizičkog, seksualnog, ekonomskog) te učestalijom izloženosti nasilju. Povezanost je pozitivna i mala, ali statistički značajna (Badenes-Ribera at al.,2017: 337). Prema rezultatima istraživanja provedenog među lezbijkama i biseksualnim ženama, viši stupanj internalizirane homofobije povezan je s višim stupnjem izloženosti cjeloživotnom partnerskom nasilju. Autorice zaključuju kako postoji

izvjesna mogućnost da žene koje su bile izložene intimnom partnerskom nasilju imaju negativnije stavove o drugim lezbijkama i biseksualnim ženama u odnosu na one koje nisu doživjele ovu vrstu nasilja (Balsam i Szymanski, 2005: 266).

11.1.1.   **Odgovor na intimno partnersko nasilje**

LGB žrtve, baš kao i heteroseksualne, često ne prijavljuju doživljeno nasilje iz različitih razloga, od kojih su neki specifični za homoseksualnu zajednicu

Prvi razlog s kojim se susreću gotovo sve žrtve (homoseksualne i heteroseksualne) bez obzira na oblik nasilja (psihičko, fizičko, seksualno, ekonomsko), okolnosti izloženosti i mjesto/okruženje (obitelj, posao, škola, javni prostor, društvene mreže, itd.) je neprepoznavanje određenog čina kao nasilnog ili podcjenjivanje njegovog značaja.

Drugi razlog zbog kojeg žrtve rijetko prijavljuju nasilje u intimnim partnerskim vezama je strah od ponovnog nasilja do kojeg često i dolazi kada partner/počinitelj sazna da ga je žrtva prijavila. Taj strah, iako opravdan, može spriječiti žrtvu da napusti nasilnog partnera i tako prekine krug nasilja. No, prekid veze s počiniteljem ne znači nužno i konačni bijeg od nasilja. Naime, nije rijetkost da počinitelji nasilja stupaju ili pokušavaju stupiti ponovno u kontakt s žrtvom odlazeći do novog mjesta stanovanja, telefoniranjem, odlaskom do radnog mjesta žrtve ili pak praćenjem žrtve na javnim mjestima.

Treći razlog leži u visokoj razini internalizirane homofobije koja je prisutna kod žrtava. Osoba koja ima negativni stav prema vlastitoj seksualnoj orijentaciji često vjeruje da zaslužuje biti žrtvom nasilja te nasilje vidi kao očitu posljedicu svoje seksualne orijentacije (Stiles-Shields i Carroll, 2015 prema Badenes-Ribera et al., 2017: 338). Osoba koja smatra da zbog svoje seksualne orijentacije treba biti kažnjena duboko je internalizirala negativne stavove društva i okoline u kojoj živi.

Četvrti razlog za neprijavlivanje intimnog partnerskog nasilje je strah od *autanja*. U partnerskoj zajednici u kojoj barem jedan član nije *autan* dolazi do izolacije njezinih članova od okoline što predstavlja dodatni stres i nesigurnost. Partneri tada ne mogu dobiti potvrdu i podršku vanjskog svijeta što može, kao krajnji ishod, imati povećanu mogućnost intimnog partnerskog nasilja (Sophie, 1982 prema Balsam i Szymanski, 2005: 259). Osim što svoju vezu ne obznanjaju javno, LGB osobe koje nisu *aut* vjerojatno neće u istoj mjeri biti pod utjecajem pozitivnih modela koji s njima mogu podijeliti svoja iskustva. Zbog toga će manje *autane* žrtve u većoj mjeri podnositi nasilje i rjeđe ga prijavljivati (Balsam i Szymanski, 2005:

259). Žrtva koja nije *autana* svojoj obitelji i/ili bliskim prijateljima, ranjivija je te se, u slučaju partnerskog nasilja, ne može se obratiti bliskom krugu ljudi i od njih tražiti pomoći i zaštitu bez da se pri tome *auta*. Osim svojoj obitelji, žrtva se tada treba *autati* i institucijama od kojih traži pomoć što također predstavlja problem zbog straha od stigmatizacije. Takva žrtva nije samo suočena s nasiljem već i sa strahom od odbacivanja u svojoj okolini. S druge strane *autanje* može biti i sredstvo kontrole kojim nasilna osoba kontrolira žrtvu. Ucjene *autanjem* imaju cilj kontrolirati ponašanje žrtve i kontakte s drugim osobama (obitelji i prijateljima) (Donovan at al., 2006: 15). Žene su češće žrtve kontrole zasnovane na svojoj seksualnosti nego muškarci (Donovan at al., 2006: 15). Čin namjernog, nedopuštenog i neželjenog autanja nasilno je djelo. . U tom se slučaju žrtva mora suočavati s novonastalim problemima u u obitelji i među prijateljima, mora se nositi s mogućim gubitkom radnog mjesta ili pak s problemima oko skrbnništva nad djecom (West, 2002: 3). LGBT zajednica ne gleda nimalo blagonaklono na bilo kakav oblik neželjenog *autanja* drugih LGBT osoba.

Peti razlog zbog kojeg se LGB žrtve intimnog partnerskog nasilja rijetko odlučuju na prijavljivanje nasilja je strah od nedobivanja adekvatne pomoći i/ili diskriminacije pri traženju i dobivanju pomoći. Iako to nije uvijek slučaj, LGB osobe koje traže pomoć izrazito se boje homofobije koju bi mogle doživjeti u svim stadijima traženja i dobivanja pomoći (Viggiani, 2015: 9). Također, žrtve mogu biti u strahu da se njihova prijava nasilja i traženje pomoći neće ozbiljno shvatiti jer su prethodno iskusili nasilje u istospolnoj vezi, no ipak ostali u zajednici s partnerom, odnosno počiniteljem nasilja (Petilli, 2015: 15).

U istraživanju provedenom 2006. Godine u SAD-u dobiveni su podaci prema kojima 22.2% žrtava intimnog partnerskog nasilja doživljenog u istospolnim vezama nikada i nikome nije prijavilo nasilje (Donovan at al., 2016: 11).

11.2. Nasilje nad biseksualnim osobama

Biseksualna osoba je ona osoba koju privlače osobe obaju spolova (muškarci i žene) na barem jednoj od razina: emocionalnoj, fizičkoj, erotskoj odnosno seksualnoj i/ili se samo identificira kao biseksualna. Iako biseksualne osobe mogu osjećati privlačnost prema osobama obaju spolova, to ne znači da će stupati u veze s muškarcima i sa ženama istovremeno. Žene se statistički češće identificiraju kao biseksualne nego što to čine muškarci (Gates, 2011: 5). Postoje dvije struje u definiranju seksualnosti, a Kinseyeva skala seksualne orijentacije možda je najpoznatija. Ona seksualnu orijentaciju definira kao kontinuum od 0 (potpuno heteroseksualna osoba) do 6 (potpuno homoseksualna osoba) u kojem se

biseksualnost nalazi negdje pri sredini, odnosno predstavlja kombinaciju homoseksualnosti i heteroseksualnosti (Wright, 2002: 47). Pri tome se pojedine osobe može identificirati kao biseksualne s izrazitom sklonošću u homoseksualnosti, pojedine će biti na sredini skale, a treće će naginjati heteroseksualnosti. Važno je naglasiti da Kinsyeva skala seksualne orijentacije vidi seksualnu orijentaciju kao kontinuum, a ne kao isključive kategorije. S druge strane postoji Stormovo definiranje seksualnosti kao binarne varijable prema kojoj postoji homoseksualnost i heteroseksualnost, a biseksualnost predstavlja visoku vrijednost u obje kategorije (Wright, 2002: 48).

11.2.1. Položaj biseksualnih osoba u LGBT zajednici

Biseksualne osobe dijele manjinski identitet s lezbijkama i gej muškarcima, ali je njihov položaj u zajednici ponešto drugačiji. Uz biseksualnost se vežu mnogi stereotipi i vjerovanja, a McDonald (1981.) identificira neke od najvažnijih. Iako je opće mišljenje da biseksualnost postoji kao oblik seksualne orijentacije, neki smatraju da je biseksualnost prijelazni oblik seksualnosti, odnosno da osoba može biti ili homoseksualna ili heteroseksualna, a njezine veze s oba spola samo su privremene. Neki pak vjeruju kako biseksualne osobe poriču svoju homoseksualnu orijentaciju (Wright, 2002: 48). Postoje mnoge sličnosti, ali i razlike između homoseksualnosti i biseksualnosti te odnosa ostatka društva prema pojedincima pripadnicima takvih zajednica. Heteroseksualne osobe slično percipiraju homoseksualne i biseksualne osobe kada su u pitanju stavovi i ponašanja, no u očima homoseksualnih osoba, ove dvije kategorije nisu iste (Wright, 2002: 59).

Uz biseksualne osobe se vezuje pojam bifobije - odbojnosti, predrasuda i negativnih stavova prema biseksualnim osobama te nepriznavanja biseksualnosti kao valjanog načina življenja (Bennett, 1992: 205 prema Wright, 2002: 48). Ono što posebno privlači pažnju je činjenica da odbojnost prema biseksualnim osobama ne iskazuju samo heteroseksualne, već i homoseksualne osobe. Zbog toga su one dvostruko diskriminirane (Huić, 2015: 14; Wright, 2002: 59; Bubalo, 2014: 9). Također, podložne su svim oblicima nasilja (psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko) i mogu ga doživjeti u intimnoj partnerskoj vezi, javnom prostoru te na društvenim mrežama. Bifobija se može očitovati i kao zanemarivanje problema s kojima se susreću isključivo biseksualne osobe unutar LGBT zajednice, gledanje na biseksualnost kao na prolaznu fazu, određivanje nečije seksualnosti na temelju spola trenutnog partnera ili davanje većeg značaja lezbijkama i gej muškarcima unutar LGBT zajednice (Bubalo, 2014: 8). Biseksualne osobe se često zaobilazi kao nevažni dio zajednice, a njihov se biseksualni identitet ne smatra stvarnim zbog uvriježenog mišljenja o biseksualnim osobama kao osobama

koje svoji identitet odbijaju prihvatiti kao homoseksualni. To ih čini neprihvaćenima u LGBT zajednici, ali i u društvu (Zulević, 2015: 136).

Biseksualne se osobe često osjećaju otuđeno i izolirano od LGBT zajednice, ali i od većinskog heteroseksualnog društva. Jedan od razloga je upravo njihova različitost u odnosu na heteroseksualnu i biseksualnu skupinu osoba (Wright, 2002: 59). U obje skupine se može pojaviti strah od napuštanja što predstavlja stalan problem u intimnim partnerskim vezama (Ochs, 1996 prema Bubalo, 2014: 9). Naime, strah od napuštanja javlja se zbog mišljenja kako je partner/ica u istospolnoj vezi samo zbog neuspjeha u ostvarenju heteroseksualne veze te će, čim se takva prilika ukaže, napustiti trenutnog istospolnog partnera/icu.

Ochs definira drugi razlog zbog kojeg može doći do negativnih stavova i ponašanja seksualnih manjina prema biseksualnim osobama: „Hostilnost prema biseksualnim osobama ili transrodnim osobama mogu provoditi i oni koji su također članovi stigmatiziranih grupa (na primjer lezbijke i gej muškarci) iz razloga što takvi „marginalizirani ljudi“ mogu stvoriti još lošiju sliku o lezbijkama i gejevima nego što je trenutna slika u očima nositelja dominantne kulture, otežavajući tako borbu lezbijki i gejeva za jednakopravnost.“ (Ochs, 1996 prema Bubalo, 2014: 9). Prema tome, lezbijke i gej muškarci nemaju uvijek pozitivan stav prema biseksualnim osobama. Ti negativni stavovi usmjereni prema biseksualnim ženama sežu do oko pedeset godina unatrag u povijest. Dok je lezbijski feministički pokret vidio lezbijke kao pružateljice otpora patrijarhatu i seksizmu, smatralo se da biseksualne žene sve to poništavaju bivajući u intimnim vezama s muškarcima te time štiteći patrijarhalni poredak u društvu. Optuživane su da se zbog vlastite dobrobiti ne žele odreći privilegija koje im donose veze s muškarcima (Bubalo, 2014: 10). Između ostaloga, lezbijke krive biseksualne žene za proboj te širenje HIV-a među lezbijkama (Bubalo, 2014: 10). S druge strane, biseksualne muškarce se često smatra gej muškarcima koji prikrivaju svoju seksualnu orijentaciju (Bubalo, 2014: 10). Tako diskriminirane i izolirane od strane obiju zajednica, biseksualne osobe osjećaju se loše i nesigurno, a internalizacija bifobije dovodi do istih problema kao i internalizacija homofobije kod lezbijki i gej muškaraca. Zbog toga je položaj biseksualnih osoba izrazito loš. Izloženi su i homofobiji i bifobiji što dovodi i do većeg broja psihičkih poteškoća i poremećaja nego što je to slučaj kod lezbijki i gej muškaraca, a pogotovo kod pripadnika većinske heteroseksualne populacije (Bostwick, 2012, prema Bubalo, 2014: 11).

11.2.2. Stav lezbijki i gej muškaraca prema biseksualnim ženama i muškarcima

Bubalo je radila istraživanje o stavovima lezbijki i gej muškaraca prema biseksualnim osobama čineći pritom razliku između stava o stabilnosti biseksualne orijentacije i stava o toleranciji. Rezultate koje je dobila bili su umjereno pozitivni, pri čemu se stav o toleranciji pokazao izrazito pozitivnim, a stav o stabilnosti biseksualne orijentacije umjereno pozitivnim (Bubalo, 2014: 25). Ovi rezultati govore o lezbijkama i gej muškarcima kao izrazito tolerantnima prema biseksualnim osobama, međutim biseksualnu orijentaciju ne doživljavaju jednako stabilnom kao homoseksualnu ili heteroseksualnu. Umjereno pozitivne stavove o stabilnosti biseksualne orijentacije odlično prikazuje i drugi dio istraživanja u kojemu je ispitana voljnost lezbijki i gej muškaraca za stupanje u različite vrste odnosa s biseksualnim osobama (spoj, partnerski odnos, prijateljski odnos te poslovni suradnički odnos). Prema rezultatima vrlo velik broj ispitanika (od 83,7% do 96,2%) odgovorio je u prilog prijateljskom ili poslovnom suradničkom odnosu s biseksualnom osobom, no taj je postotak znatno manji kada su u pitanju spoj i partnerski odnosi (od 32,7% do 48,5%). Valja spomenuti da su gej muškarci bili manje spremni ući u bilo koju od ponuđene četiri vrste odnosa s biseksualnom osobom nego što su to bile lezbijke (Bubalo, 2014: 20, 21). Prema ovim se podacima lezbijke i gej muškarci, iako nemaju ništa protiv prijateljstva i radnog odnosa sa biseksualnim osobama, većinom ne bi upustili u intimne partnerske odnose. Obrazloženje ovako niske razine spremnosti za ulazak u intimne odnose s biseksualnom osobom moguće je, između ostaloga, pronaći i u privremenoj samoidentifikaciji nekih lezbijki i gej muškaraca kao biseksualnih osoba u nekom periodu života. U tom se procesu homoseksualne osobe prvo samoidentificiraju kao biseksualne, a tek kasnije kao homoseksualne, što upućuje na to da je biseksualnost nekim lezbijkama i gej muškarcima poslužila kao period prilagodbe na drugačiju seksualnu orijentaciju. Stoga ju često vide samo kao fazu u procesu promjene. Nedostatak kontakta s biseksualnim osobama također može objašnjavati negativnije stavove (Bubalo, 2014: 25). Dosadašnja literatura o nasilju nad biseksualnim osobama ne pruža uvid u rasprostranjenost nasilja nad biseksualnim osobama koje čine lezbijke ili gej muškarci. Općenito, biseksualne žene doživljavaju više nasilja u odnosu na lezbijke (Balsam i Szymanski, 2005: 265), no teško je odrediti doživljavaju li biseksualne osobe nasilje u intimnim partnerskim vezama od osoba suprotnog ili istog spola, odnosno jesu li počinitelji heteroseksualne, homoseksualne ili biseksualne osobe.

11.3. Nasilje nad transrodnim osobama

Transrodne osobe su one čiji rodni identitet nije u skladu sa spolno uvjetovanim tradicionalnim rodnim ulogama, odnosno one čiji se rod ne poklapa sa spolom s kojim su rođeni ili pak imaju obilježja obaju spolova. Transrodne osobe nisu uvijek homoseksualne orijentacije te ne moraju nužno proći kroz promjenu spola kako bi se identificirale kao transrodne.

Nasilje, netrpeljivost i diskriminacija transrodnih osoba naziva se transfobija te nije rijetkost kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Ako transrodne osobe usvoje takav negativan stav društva, dolazi do internalizirane transfobije. Ona se može javiti u obliku srama i krivnje, kao pokušaj uklapanja u normu svrstavanjem u binarni rodni identitet, u obliku izbjegavanja kontakta s drugim transrodnim osobama te kao nedostatak ponosa vlastitim transrodnim identitetom (Bockting at al., 2020: 22). Treba napomenuti kako svako preuzimanje binarnog rodnog identiteta i prikrivanje transrodnosti ne ukazuje na internaliziranu transfobiju. Kao i kod internalizirane homofobije, prikrivanje identiteta ponekad štiti od diskriminacije (Bockting at al., 2020: 16). Prema istraživanju o internaliziranoj transfobiji objavljenom 2020. godine pojedinci koji imaju veću želju identificirati se kao osobe točno određenog roda te osobe s izraženijom tradicionalnom rodnom ideologijom podložnije su internaliziranoj transfobiji. Također, ona je izražena i kod osoba koje imaju veću potrebu zadovoljiti općeprihvaćenu rodnu normu (Bockting at al., 2020: 23). Nasilje nad transrodnim osobama većinom čine heteroseksualne osobe, ali netrpeljivost je prisutna i unutar LGB zajednice.

11.4. Nasilje na društvenim mrežama, blogovima, stranicama i aplikacijama za pronalaženje partnera

Nasilje na internetu ili *cyberbullying* je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost koja se odvija putem komunikacijske tehnologije, a smatra se štetnom za pojedinca ili opće dobro. Ono može uključivati namjerno i opetovano nasilno ponašanje korištenjem elektroničke pošte, aplikacija za komunikaciju, društvenih mreža ili igara u kojima suigrači mogu komunicirati, ali i korištenjem SMS poruka (Whittaker i Kowalski, 2015: 11, 14). Ovakva vrsta nasilja osobito je prisutna među mlađom populacijom koja provodi većinu svog vremena u virtualnom prostoru. Tako su društvene mreže poput Facebooka, Twittera ili Instagrama zbog svoje rastuće popularnosti postale i mjesta porasta nasilja (Whittaker i Kowalski, 2015: 12).

U istraživanju koje je 2015. godine provedeno među studentima (bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju) u SAD-u dobiveni su rezultati prema kojima se 55% posto ispitanika

izjasnilo da su bili svjedoci nasilja na internetu u zadnjih godinu dana. Počinitelji su u 50% slučajeva bili žrtvini prijatelji, dok su stranci bili počinitelji tek u 30,6% slučajeva (Whittaker i Kowalski, 2015: 16). Ovi rezultati nisu iznenađujući jer većina ljudi u virtualnom svijetu, a pogotovo na društvenim mrežama, komunicira s poznanicima iz fizičkog svijeta. Kao i kod drugih vrsta nasilja, postoji i više različitih odgovora na nasilje na internetu. Rezultati prethodno navedenog istraživanja pokazuju kako su najčešći odgovori na nasilje na internetu blokiranje na društvenim mrežama (34,1%), prijavljivanje nasilja na društvenim mrežama (31,8%) te molba počinitelju da prestane s uznemiravanjem (29, 5%) (Whittaker i Kowalski, 2015: 16). Upitno je koliko je ovaj posljednji odgovor na nasilje učinkovit. Ostale metode ili oblici odgovora na nasilje su: čuvanje dokaza o nasilju (18,2%), povratni odgovor u obliku nasilja preko interneta nad počiniteljem (13,6%) te ismijavanje počinitelja pred drugim ljudima (11,4%) (Whittaker i Kowalski, 2015: 16). S obzirom da se navedeno istraživanje nije posebno bavilo načinom na koji skupina LGBT osoba doživljava i odgovara na nasilje na internetu, moguće je da LGBT osobe reagiraju na posve jednaki način. Viši stupanj nasilja na internetu povezuje se i s višim stupnjem anonimnosti, odnosno što je viši stupanj anonimnosti, veća je i mogućnost nasilnog ponašanja (Whittaker i Kowalski, 2015: 26).

Za LGBT osobe je mogućnost povezivanja s drugim članovima zajednice izrazito važno radi učvršćivanja vlastitog seksualnog i/ili rodnog identiteta, dobivanja podrške, pružanja prilike za dijeljenje vlastitog životnog iskustva s drugima i slično. Uključivanje i povezivanje s drugim LGBT osobama u fizičkom svijetu, osobito na javnom mjestu, može sa sobom donijeti opasnost od homofobnog nasilja. Iz tog se razloga sve veći broj LGBT osoba okreće LGBT zajednici na internetu i društvenim mrežama, ali i internetu općenito. Povezujući se s LGBT zajednicom na internetu i društvenim mrežama pojedinci mogu dobiti ono što im je potrebno i pri tome biti sigurni od fizičkog nasilja (Lucero, 2017: 118). Prema istraživanju L. Lucero iz 2017. godine ispitanici su ponekada oklijevali prilikom dijeljenja privatnih informacija na društvenim mrežama, no istovremeno im je bilo puno ugodnije komunicirati putem društvenih mreža nego licem u lice (Lucero, 2017: 123). Razloga za to je mnogo. Turkle (2011) objašnjava kako nam komunikacija u virtualnom prostoru omogućuje kontrolu nad osjetljivim situacijama i razgovorima. Naime, prilikom ovakvog oblika komunikacije pojedincu je pružena mogućnost kontrole, ne samo mjesta i vremena u kojem će se komunikacija odvijati, već i vremena koje će odvojiti kako bi mogao dati pomno konstruiran odgovora (Turkle, 2011: 190 strana prema Lucero, 2017: 123). Unatoč tome što ovakva vrsta komunikacije pruža određeni stupanj kontrole nad prethodno navedenim odrednicama

razgovora, LGBT osobe ne mogu u potpunosti biti zaštićene od nasilja na internetu, kao ni itko drugi. Prema već navedenom istraživanju tri četvrtine ispitanika nije doživjelo nasilje na internetu ili ga je doživjelo rijetko. Važno je napomenuti da je uzorak ovog istraživanja bio malen te ono možda ne odražava pravi omjer raširenosti nasilja nad LGBT osobama na internetu. Autorica, unatoč tome što jedan dio LGBT osoba doživi nasilje na internetu, zaključuje kako su društvene mreže siguran prostor za mladu LGBT populaciju, prostor na kojem se mogu slobodno izražavati i istraživati probleme seksualne orijentacije i roda (Lucero, 2017: 124).

11.5. Namjerno dovođenje druge osobe u opasnost od zaraze HIV-om kao oblik nasilja

Prema internetskim stranicama Ženske sobe seksualno nasilje karakterizira „upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba.(WHO, 2002 prema Oblici seksualnog nasilja, Ženska soba). Prema tome, namjerno dovođenje druge osobe u opasnost od zaraze HIV-om može se okarakterizirati kao vrsta nasilja. Prema dosadašnjim istraživanjima provedenim u zapadnoj Europi i Americi viša razina internalizirane homofobije nije povezana s višim stupnjem rizičnog ponašanja koje može dovesti do prijenosa HIV-a među seksualnim partnerima. S druge strane, u istraživanju provedenom 2015. godine u Ugandi 52.5% ispitanika imalo je nezaštićeni insertivni analni seksualni odnos, dok je 57.5% ispitanika imalo nezaštićeni receptivni analni seksualni odnos u razdoblju od šest mjeseci koji su prethodili ispitivanju (Ross et al., 2013: 412). Taj izrazito visoki postotak nezaštićenih spolnih odnosa predstavlja i visoki stupanj opasnosti od zaraze HIV-om. Stupanj internalizirane homofobije bio je značajni prediktor nezaštićenih receptivnih seksualnih odnosa, što implicira da će se osobe koje osjećaju nelagodu uzrokovanu vlastitom seksualnom orijentacijom vjerojatnije upustiti u nezaštićeni seksualni odnos (Ross et al., 2013: 412). No Ross, Rosser i Smolenski smatraju kako internalizirana homofobija nije izravno povezana s rizikom od zaraze HIV-om, već je ta povezanost indirektna i javlja se u dvama slučajevima. Prvi slučaj je slučaj nezaštićenog analnog seksualnog odnosa u vezama u kojima je samo jedan od partnera HIV-pozitivan, što ukazuje na moguće zatajivanje HIV serološkog statusa Indirektna povezanost vidljiva je i u slučajevima u kojima partneri zbog samefekasnosti rjeđe koriste zaštitu prilikom analnog seksualnog odnosa. I zatajivanje HIV-pozitivan serološkog statusa i samefekasnost prilikom korištenja kondoma značajno su povezani s internaliziranom homofobijom (2010 : 2).

11.6. Ostale vrste nasilja

Pod ovom vrstom nasilja mogu se svrstati svi oblici nasilja koje je počinila jedna LGBT osoba nad drugom ili ga je doživjela, ne uključujući pri tome intimno partnersko nasilje, nasilje na internetu ili nasilje nad biseksualnim osobama. Psihičko nasilje podrazumijeva vrijeđanje, prijetnje, pokušaj ili uspješnu kontrolu nad izborom prijatelja, oblačenjem, načinom govora i kretanja. Fizičko nasilje je guranje, gušenje, šamaranje, udaranje, grebanje, gađanje predmetima i ostalo, dok je , seksualno nasilje slanje neželjenih komentara ili neželjenog seksualnog sadržaja, prisila ili pokušaj prisile na neželjeni seksualni odnos, neželjeno dodirivanje i sl. Ekonomsko nasilje je još jedan od oblika nasilja koji se očituje kao uskraćivanje i/ili kontrola nad pristupom novcu, ograničavanje prava vlasništva i sprječavanje zaposlenja. Ovi oblici nasilja se mogu pojaviti u bilo koje životno doba i na bilo kojem mjestu.

12. Važnost i načini mjerenja internalizirane homofobije

Ross, Rosser i Smolenski (2010: 2) ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjem internalizirane homofobije i njezinih negativnih učinaka. Na samim počecima u fokusu istraživanja internalizirane homofobije bili su većinom muškarci koji su imali seksualne odnose s drugim muškarcima, no do danas je proveden veći broj istraživanja čiji je fokus proširen i na žene. Osim toga, više se ne istražuje samo koncept internalizirane homofobije već ga se povezuje s drugim fenomenima u društvu. U svom radu *Society and the healthy homosexual* iz 1973. Weinberg je prvi puta uveo pojam internalizirane homofobije, dok je Malyon 1982. godine nastavio s konceptualizacijom pojma (Berg et al., 2016: 542). Paralelno s time nastajale su i skale za mjerenje stupanja internalizirane homofobiji.

13. Metode

Svrha ovog diplomskog rada je bolje razumijevanje LGBT zajednice i odnosa među njezinim članovima. Važno je naglasiti da su iz istraživanja provedenog za potrebe ovog rada izostavljene transrodne osobe, odnosno da je istraživanje provedeno samo među lezbijkama, gej muškarcima te biseksualnim ženama i muškarcima. Ovaj se rad zasniva na teoriji o mržnji i neprihvatanju drugih koji dijele iste manjinske karakteristike. Prema toj se teoriji LGBT osoba zbog internaliziranog lošeg stava prema LGBT zajednici okreće mržnji i nasilju usmjerenom prema drugim LGBT osobama s kojima dijeli manjinski identitet. Upravo zbog toga je cilj ovog rada istražiti povezanost internalizirane homofobije i različitih vrsta i oblika

nasilja unutar LGBT zajednice. Osim općeg, tu su i specifični ciljevi koji će odrediti postoji li povezanost internalizirane homofobije i pojedinih vrsta i oblika nasilja.

Na temelju dosadašnje literature te osmišljenog upitnika razvijene su opća i specifične hipoteze ovog rada.

Opća hipoteza:

H1: Postoji povezanost između internalizirane homofobije i iskustva s barem jednom vrstom nasilja (nasilje u intimnim partnerskim vezama, nasilje na internetu, nasilje nad biseksualnim osobama i druge vrste nasilja) koje se manifestiraju unutar LGBT zajednice.

Specifične hipoteze:

H1: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije češće doživi neki oblik bifobije.

H2: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima lošiji stav prema biseksualnim osobama.

H3: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije češće čini nasilje nad biseksualnim osobama.

H4: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima više iskustva kao počinitelj ili žrtva bilo kojeg oblika nasilja intimnog partnerskog nasilja (psihičko, fizičko ili seksualno).

H5: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima više iskustva kao počinitelj ili žrtva nasilja na internetu (na društvenim mrežama, blogovima, stranicama i aplikacijama za pronalaženje partnera).

H6: Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima više iskustva kao počinitelj ili žrtva ostalih oblika nasilja.

13.1. Uzorak

Ciljna populacija su sve LGB osobe u Hrvatskoj. LGB osoba je ona osoba koja se samoidentificira kao takva. U istraživanju je korišten prigodni uzorak te uzorak snježne grude. Uzorak je ostvaren uz pomoć više LGBTIQ udruga, inicijativa i grupa koje su različitim kanalima podijelile anketni upitnik svojim korisnicima. Također, svi ispitanici su zamoljeni da podijele upitnik s drugim LGB osobama koje poznaje. Veličina uzorka je 228 ispitanika.

13.2. Upitnik

Upitnik sadrži devet dijelova. Prvi dio ispituje sociodemografske varijable kao što su dob spol, mjesto stanovanja itd. Drugi dio bavi se LGBT identitetom te uključuje i transrodni

identitet s obzirom na to da transrodne osobe nisu uvijek heteroseksualne seksualne orijentacije. U trećem dijelu upitnika nalazi se 40 tvrdnji o internaliziranoj homofobiji. Tvrdnje pod brojem 21 preuzeta je iz *Internalized Homophobia Scale (IHS)* koju su 1996. godine osmislili B. R. Simon Rosser i Michael W. Ross. Tvrdnje su raspoređene u četiri kategorije koje su u odnosu na originalne kategorije prilagođene homoseksualnim i biseksualnim osobama bez obzira na rod. To su : (1) javna identifikacija kao LGB osoba, (2) percepcija stigme povezana s homoseksualnošću i biseksualnošću, (3) osjećaj ugodnosti u društvu drugih LGB osoba (4) moralna i religijska prihvatljivost homoseksualnosti i biseksualnosti. Četvrti, peti i šesti dio upitnika sadrže pitanja o iskustvima nasilja u intimnoj partnerskoj vezi koje su doživjele biseksualne osobe, o stavovima LGB osoba prema biseksualnim osobama te o nasilju lezbijki i gej osoba nad biseksualnim osobama s kojima nisu u romantičnoj vezi. Sedmi dio upitnika bavi se intimnim partnerskim nasiljem te ispituje iskustva psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja među parterima. Osmi dio upitnika ispituje iskustva nasilja na internetu koje su počinile i/ili doživjele LGB osobe na društvenim mrežama blogovima ili stanicama i aplikacijama za pronalaženje partnera. Deveti dio upitnika ispituje nasilje LGB osoba nad drugim LGB osobama s kojima pojedinci nisu u romantičnim vezama, kao na primjer prijatelji, poznanici ili potpuno strane osobe. Također, ovaj dio upitnika ostavlja prostor za ispitivanje drugih mogućih oblika nasilja unutar LGBT zajednice koja nisu ispitana u prethodnim dijelovima upitnika.

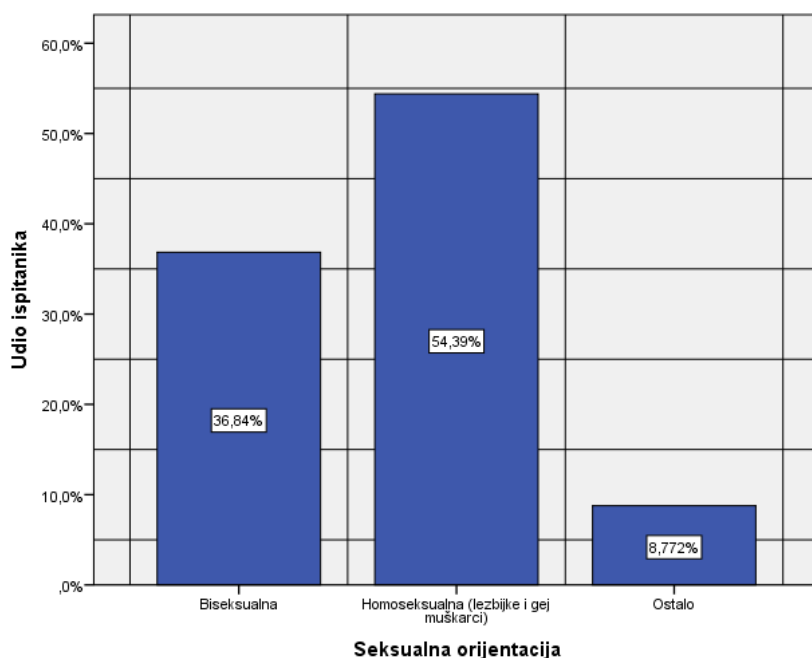
14. Rezultati istraživanja

14.1. Deskriptivna statistika

14.1.1. Sociodemografske varijable

Pregledom sociodemografskih varijabli može se reći da su ispitanici ovog istraživanja relativno homogena skupina. Velika većina ispitanika su mlađe osobe u dobi od 19 do 27 godina. Minimalna dob ispitanika je 17, dok je maksimalna 50 godina. Prosječna dob ispitanika je 25 godina. Nešto veći broj ispitanika bile su žene (47%) u odnosu na muškarce (42%). Gotovo 5% ispitanika se izjasnilo da se rodno ne identificira, a 4% se izjasnilo da ne pripada niti jednom binarnom rodnom identitetu. Oko polovice ispitanika živi u Zagrebu. Nešto manje od 50% ispitanika ima završenu srednju školu kao najviši završeni stupanj obrazovanja, 25% ih ima završen fakultet, a 19% višu školu ili stupanj sveučilišnog prvostupnika. Veliki broj ispitanika, njih 70%, izjasnio se da uopće nisu religiozni, a 33%

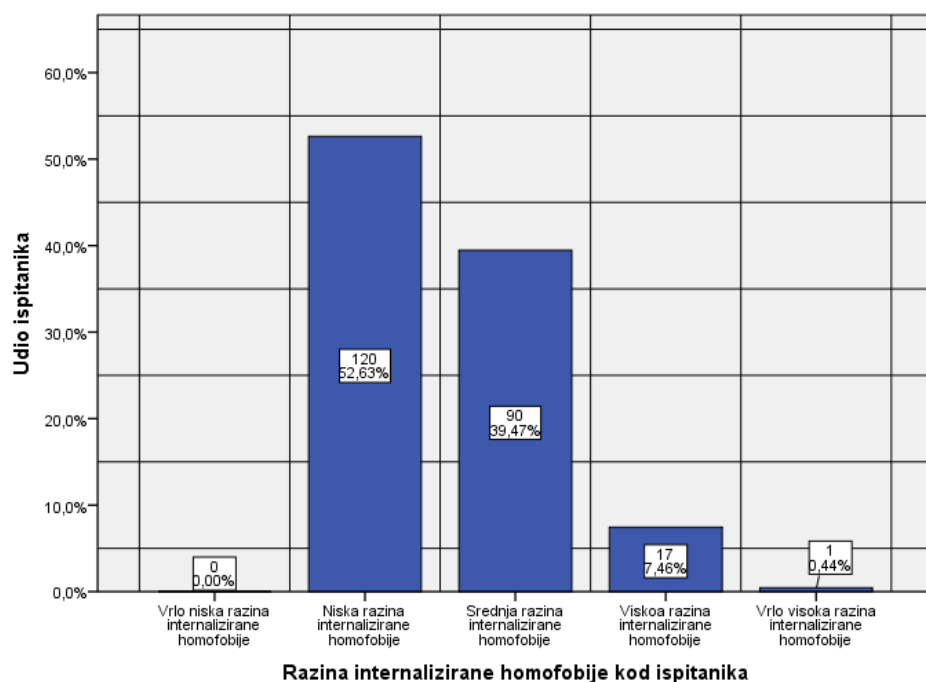
ispitanika se izjasnilo da uopće nisu duhovni. Nešto više od polovice ispitanika, njih 54%, su homoseksualne osobe (lezbijke i gej muškarci), a 38% su osobe biseksualne orijentacije. Gotovo polovica ispitanika trenutno nije u romantičnoj vezi dok ih je trećina u vezi duljoj od šest mjeseci. Najviše ispitanika, njih 36%, je odgovorilo da većina njihovih prijatelja i/ili članova obitelji zna za njihovu seksualnu orijentaciju, 25% ispitanika je reklo da samo nekolicina njihovih prijatelja i/ili članova obitelji zna za njihovu seksualnu orijentaciju, a 8% ih nije autano nikome u svojoj bližoj okolini. Više od polovice ispitanika emocionalno i fizički privlače ponajviše osobe istog spola. Seksualne odnose samo s osobama istog roda imalo je 40% posto ispitanika, dok ih 13% nikada nije imalo seksualne odnose ni sa kim. Otprilike dvije trećine ispitanika nikada ili rijetko sudjeluje u aktivnostima LGBT zajednice.

Graf 3. *Seksualna orijentacija ispitanika*

14.1.2. Internalizirana homofobija

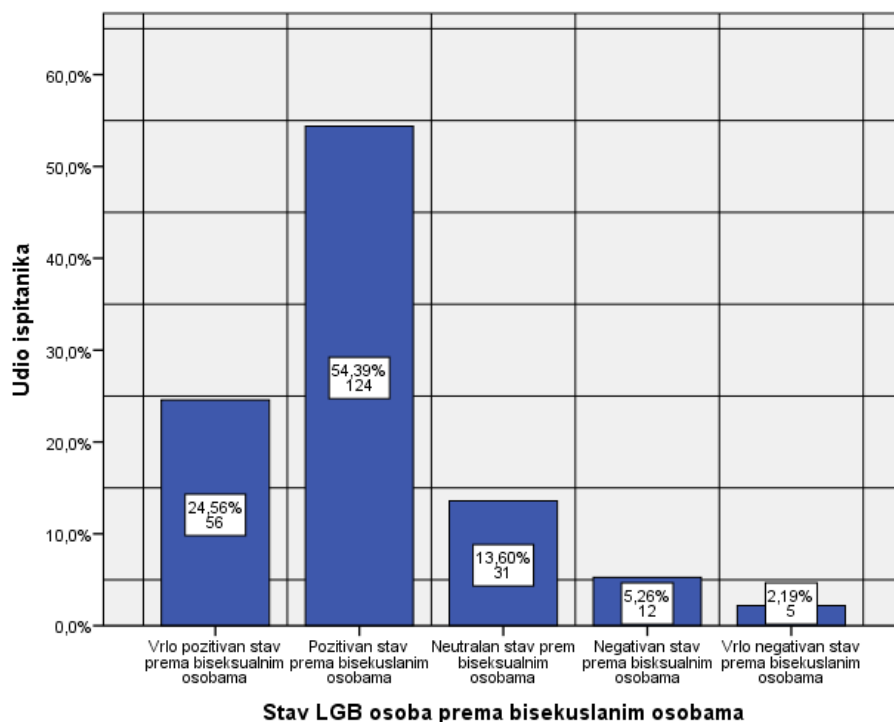
Razina internalizirane homofobije dobivena je pomoću zbroja odgovora na svih 40 pitanja o internaliziranoj homofobiji. Najveći dio ispitanika, njih 53%, ima nisku razinu internalizirane homofobije, kao što je i vidljivo na grafu, dok je srednja razina internalizirane homofobije druga najzastupljenija i iznosi 39%. Visoku ili vrlo visoku razinu internalizirane homofobije ima 8% ispitanika.

Graf 4. *Stupanj internalizirane homofobije kod ispitanika*

14.1.3. Bifobija

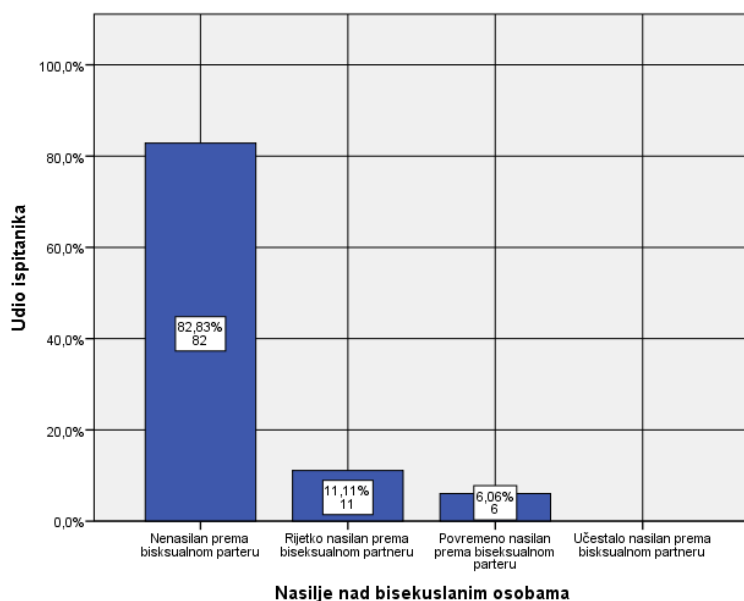
Biseksualne orijentacije je 95 ispitanika, odnosno njih 42%, dok je 43% ispitanika reklo da su trenutno ili nekada bili u romantičnoj vezi s biseksualnom osobom. Svi ispitanici su odgovarali na pitanja o stavu prema biseksualnim osobama. Kao što je vidljivo iz grafa, većina ispitanika ima pozitivan stav prema biseksualnim osobama, dok 20% njih ima neutralan ili negativan stav prema biseksualnim osobama.

Graf 5. Stav LGB osoba prema biseksualnim osobama (općenito, ne samo prema svojim biseksualnim partnerima)

Ispitanici koji su se samoidentificirali kao biseksualne osobe odgovorili su na niz od 11 pitanja o doživljenom nasilju, odnosno bifobiji. Od 95 biseksualnih ispitanika njih 18 doživjelo je nasilje od svog partnera, 62 ispitanika su doživjela neki oblik bifobije od LGBT osobe koje nije njihov parter, a 28 ih je iskusilo bifobiju od strane partnera i druge LGBT osobe. Isti ispitanik je mogao biti ubrojen u sve tri kategorije s obzirom na to da je mogao imati različita iskustva s različito manifestiranom bifobijom.

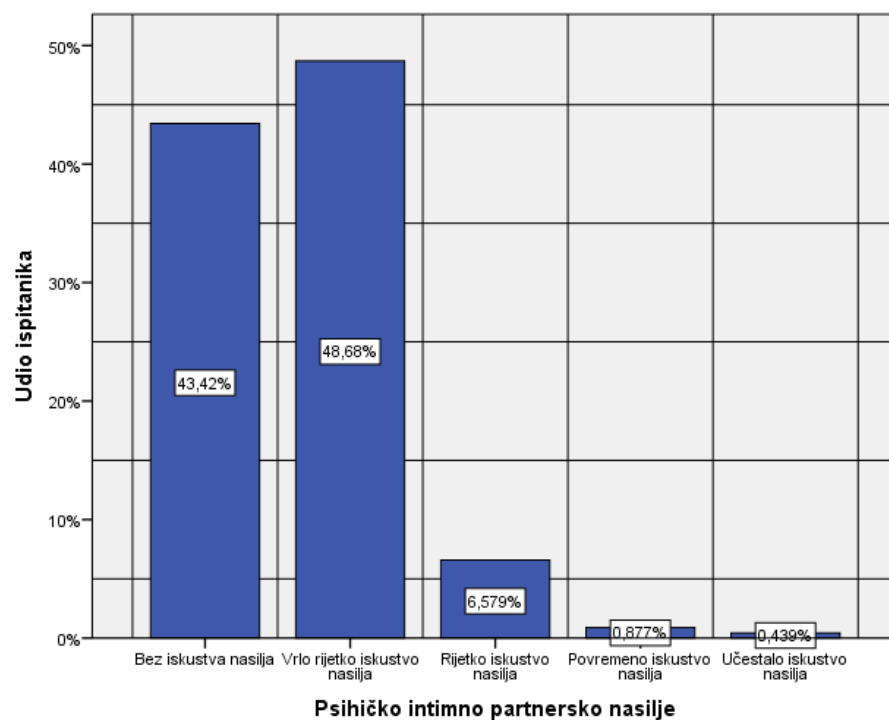
U vezi s biseksualnom osobom je do sada bilo 99 ispitanika od kojih 83% nikada nije počinilo nasilje nad svojim biseksualnim partnerima, 11% ih je rijetko nasilno, dok je 6% ispitanika povremeno nasilno. Niti jedan ispitanik se nije izjasnio da je često nasilan.

Graf 6. Učestalost nasilja nad ispitanikovim biskusualnim partnerom

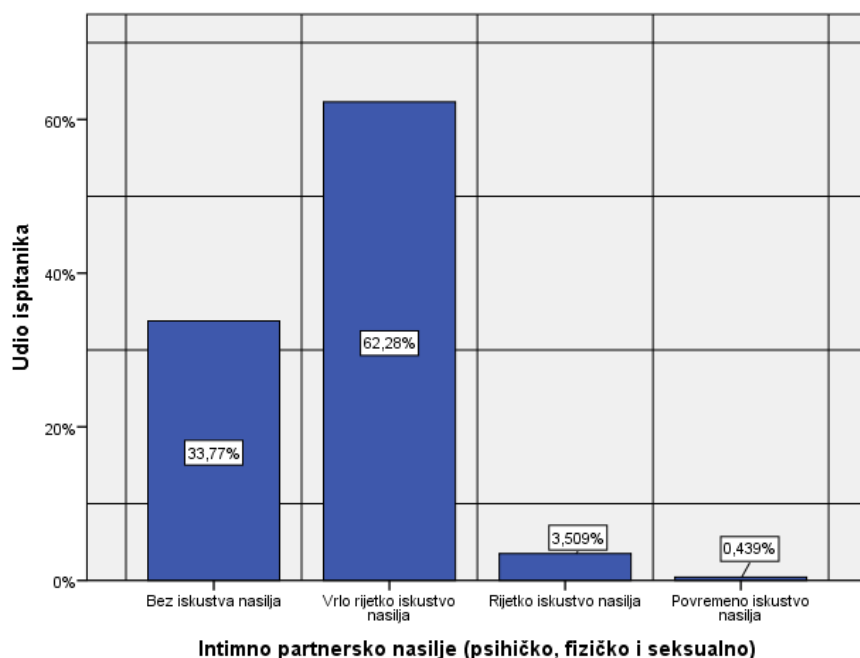
14.1.4. Intimno partersko nasilje

Ispitanici su odgovarali na niz pitanja o psihičkom, fizičkom i seksualnom obliku intimnog parterskog nasilja. Prema rezultatima, psihičko nasilje je daleko najčešći oblik nasilja. To je ujedno i jedini oblik intimnog partnerskog nasilja kod kojeg je veći broj ispitanika (49%) doživio nasilje u odnosu na broja ispitanika koji ga nije doživio (43%).

Graf 7. Učestalost iskustva psihičkog intimnog partnerskog nasilja

Fizičko nasilje u intimnoj partnerskoj vezi nikada nije doživjelo 82% ispitanika, a 15% ispitanika doživljava ga vrlo rijetko. To je nešto niži postotak u odnosu na 20% ispitanika koji vrlo rijetko doživljavaju seksualno nasilje. Također, većina ispitanika, njih 77%, nikada nije doživjela seksualno nasilje u intimnoj partnerskoj vezi. Kada se zbroje ova tri oblika nasilja, 34% ispitanika nikada nije doživjelo nasilje.

Graf 8. Učestalost iskustva svih oblika intimnog partnerskog nasilja (psihičko, fizičko i seksualno)

14.1.5. Nasilje na internetu

Udio ispitanika koji se izjasnio da je počinio nasilje na internetu iznosi 47% (107), dok se samo 15 (7%) ispitanika izjasnilo da je doživjelo nasilje na internetu, a 23 ih(10%) je doživjelo i počinilo nasilje.

14.1.6. Ostale vrste nasilja

Dio upitnika o drugim vrstama nasilja ispitivao je iskustva nasilja koje je počinila jedna LGB osoba nad drugom LGB osobom, a da to nije intimno partnersko nasilje, nasilje na internetu ili nasilje nad biseksualnom osobom. Neku vrstu psihičkog nasilja od druge LGB osobe doživjelo je 66 ispitanika. Samo 10 ispitanika je počinilo psihičko nasilje, a njih 13 je doživjelo i počinilo ovu vrstu nasilja. Fizičko nasilje ove vrste doživjelo je 10 ispitanika. Svega 2 ispitanika su ga doživjela, a jedan je počinio i doživio ove vrste fizičkog nasilja. S druge strane, seksualno nasilje doživljeno od strane druge LGB osobe je znatno učestalija pojava. Tako je 48 ispitanika doživjelo seksualno nasilje ove vrste, 7 ih je počinilo nasilje, a

14 ispitanika je doživjelo i počinilo ovu vrstu seksualnog nasilja. Također, 13 ispitanika doživjelo je ekonomsko nasilje ove vrste, dok je samo 1 ispitanik počinio nasilje, a 2 doživjela i počinila ovu vrstu ekonomskog nasilja. Osim nasilja očitovanih na načine navedene u upitniku (npr. guranje, vrijeđanje, silovanje itd.), ispitanici su odgovorili i na pitanje jesu li bili žrtve ili su počinili kakav oblik nasilja na neki od načina koji nisu navedeni u upitniku. Oko 70% ispitanika je odgovorilo negativno, a 20% ispitanika se susrelo s psihičkim nasiljem. Ostalih 10% je raspoređeno između fizičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja te između njihovih raznih kombinacija sa psihičkim nasiljem. Na pitanje jesu li doživjeli kakav oblik nasilja od druge LGB osobe zbog svoje seksualne orijentacije 35% ispitanika je odgovorilo da nije sigurno ili je pak odgovorilo potvrdno. Važno je napomenuti da je gotovo 30% ispitanika doživjelo nasilje u primarnoj obitelji.

14.2. Jednosmjerna analiza varijance

14.2.1. Dob i rod ispitanika

Analizom nije dobivena nikakva statistički značajna razlika između dobnih grupa ispitanika. Kao odgovore na pitanja o rodu ispitanicima je ponuđena jedna od sljedećih mogućnosti: muškarac; žena; rodno se ne identificiram; nebinarni rodni identitet te ostalo. Tijekom analize tri zadnje kategorije spojene su u kategoriju ostalo. Rezultati jednosmjerne analize varijance ukazuju da postoji statistički značajna razlika između rodni grupa u (1) razini internalizirane homofobije, na što ukazuje Welchov test koji iznosi $F(4, 14,524) = 4.089$; $p < .05$; i (2) stavu prema biseksualnim osobama $F(4,14,623) = 3.345$; $p < .05$ te (3) iskustvu nasilja na internetu $F(4,14,375) = 4.202$; $p < .05$. Vrijednost Games-Howellovog post-hoc testa (sig.003) ukazuje da ta razlika postoji između muškaraca i žena, odnosno da muškarci imaju viši stupanj internalizirane homofobije, lošiji stav prema biseksualnim osobama (sig.002) te učestalije iskustvo nasilja na internetu (sig.015) u odnosu na žene.

14.2.2. Mjesto stanovanja

U upitniku je ponuđeno nekoliko mogućih odgovora koja se tiču veličine mjesta stanovanja ispitanika: selo; grad srednje veličine (20 000 – 50 000 stanovnika); veći grad (više od 50 000 stanovnika); Zagreb; inozemstvo. Razlike između grupa po mjestu stanovanja dobivene su Welchovim testom te Games-Howellovim post-hoc testom. Razlike su uočene za (1) psihičko intimno partnersko nasilje $F(5, 49,947) = 5.734$; $p < .01$ kod kojeg ispitanici koji žive u Zagrebu imaju učestalije iskustvo (kao žrtve ili počinitelji) ovog oblika nasilja u odnosu na ispitanike koji žive na selu (sig.000); (2) seksualno intimno partnersko nasilje $F(5,$

65.068) = 3.500; $p < .01$ s kojim ispitanici koji žive u Zagrebu imaju učestalije iskustvo u odnosu na one koji žive u manjim gradovima (sig.011) ili one koji žive u inozemstvu (sig.007). $F(5, 51.205) = 4.637$; $p < .01$. Također, ispitanici koji žive u manjem gradu rjeđe dožive nasilje na internetu u odnosu na ispitanike iz Zagreb (sig.004) ili ispitanike iz većih gradova (sig.014).

14.2.3. Stupanj obrazovanja

Što se tiče završenog stupnja obrazovanja, ispitanici su mogli odabrati sljedeće odgovore: osnovna škola; srednja škola; viša škola/prvostupnik; fakultet; magisterij (mr.sc.); doktorat. Analiza varijance pokazuje statistički značajnu razliku među grupama dobivenim prema stupnju obrazovanja za doživljenu bifobiju $F(5,89) = 3.747$; $p < .01$, ali post-hoc test ne pokazuje značajnu razliku između nekih određenih grupa. Welchov test također pokazuje statistički značajnu razliku među grupama kada je u pitanju stav prema biseksualnim osobama, ali post-hoc test ni u ovom slučaju ne pokazuje između kojih točno grupa se ta razlika nalazi.

14.2.4. Stupanj religioznosti

Ispitanicima je u upitniku bilo ponuđeno nekoliko mogućih odgovora o stupnju njihove religioznosti: uopće nisam religiozan/religiozna; malo sam religiozan/religiozna; donekle sam religiozan/religiozna; religiozan sam/religiozna sam; jako sam religiozan/religiozna. Analiza je pokazala da ispitanici s različitim stupnjem religioznosti imaju i različiti stupanj internalizirane homofobije na statistički značajnoj razini $F(4,223) = 8.942$; $p < .01$. Prema Games-Howellovom post-hoc testu, osobe koje su jako religiozne prosječno imaju nižu razinu internalizirane homofobije od 1) onih koji uopće nisu religiozni (sig.018), 2) onih malo religioznih (sig.003), 3) donekle religioznih (sig.014) te 4) religioznih osoba (sig.008). Također, osobe koje uopće nisu religiozne imaju nižu razinu internalizirane homofobije od osoba koje su donekle religiozne. Brown-Forsytheov test identificira još neke kategorije prema kojima se osobe s različitim stupnjem religioznosti međusobno razlikuju. To su stav prema biseksualnim osobama $F(4, 48.965) = 3.609$; $p < .05$, psihičko intimno partnersko nasilje $F(4, 34.191) = 4.428$; $p < .01$ te ukupno intimno partnersko nasilje $F(4, 17.825) = 3.738$; $p < .05$. Post-hoc testovi ne otkrivaju među kojim skupinama se nalazi ta razlika.

14.2.5. Stupanj duhovnosti

Prema rezultatima jednosmjerne analize varijance, grupe osoba s različitim stupnjem duhovnosti razlikuju se u stavu prema biseksualnim osobama $F(4,223) = 2.481$; $p < .05$, ali

post-hoc testovi ne definiraju među kojim se točno grupama nalazi ova razlika. Ispitanici su u pitanju o duhovnosti mogli odabrati jedan od ponuđenih odgovora: uopće nisam duhovan/duhovna; malo sam duhovan/duhovna; donekle sam duhovan/duhovna; duhovan/duhovna sam; jako sam duhovan/duhovna).

14.2.6. Seksualna orijentacija

Ispitanici su na pitanje o svojoj seksualnoj orijentaciji mogli odabrati jedan od sljedećih odgovora: homoseksualna osoba (lezbijke i gej muškarci); biseksualna osoba te ostalo za one koji se identificiraju na bilo koji drugi način. Na temelju rezultata Welchovog i Brown-Forsytheovog testa može se zaključiti da homoseksualne osobe imaju negativnije stavove prema biseksualnim osobama u odnosu na stav biseksualnih osoba prema vlastitoj seksualnoj orijentaciji $F(2,48.678) = 15.560$; $p < .01$, (sig.000). Osobe koje su svoju seksualnu orijentaciju identificirale kao drugačiju od homoseksualne imaju učestalije iskustvo psihičkog intimnog partnerskog nasilja (kao žrtve ili počinitelji) u odnosu na biseksualne osobe $F(2, 47.256) = 3.849$; $p < .05$, (sig.034). Razlikuju se i u iskustvu fizičkog intimnog partnerskog nasilja $F(2,31.555) = 4.016$; $p < .05$. te imaju više iskustva (kao počinitelji ili žrtve) sa svim oblicima intimnog partnerskog nasilja u odnosu na homoseksualne osoba (sig.045) ili biseksualne osobe (sig.032) ($F(2, 47.143) = 3.716$; $p < .05$). Također, postoji značajna razlika između grupa u iskustvu nasilja na internetu $F(2,47.781) = 3.499$; $p < .05$.

14.2.7. Vrsta trenutne romantične veze

Ispitanici su mogli odabrati jedan od ponuđenih odgovora na pitanje u kakvom obliku romantične veze se trenutno nalaze. Ponuđeni odgovori su bili sljedeći: nisam u vezi; ne mogu definirati; ostalo; u vezi sam koja traje kraće od 6 mjeseci; u dugotrajnoj vezi (više od 6 mjeseci); u braku/registriranom partnerstvu. Prema Welchovom testu, ispitanici u različitim vrstama romantičnih veza statistički se značajno razlikuju s obzirom na stav prema biseksualnim osobama $F(5, 16.781) = 2.869$; $p < .05$ te prema ostalim oblicima nasilja $F(5, 16.140) = 3.065$; $p < .05$. Nije identificirano koje grupe se međusobno razlikuju.

14.2.8. Rodni identitet trenutnog partnera

Prema odgovoru na pitanje kojeg je roda njihov trenutni partner ispitanici su svrstani u četiri grupe: trenutno nemam partnera; muškarac; žena te ostali koji identificiraju rod trenutnog partnera kao drugačiji od muškog ili ženskog. Postoji statistički značajna razlika između grupa ispitanika s obzirom na doživljenu bifobiju $F(3, 91) = 11.562$; $p < .01$. Post hoc-test pokazuje da ispitanici koji su rodni identitet trenutnog partnera okarakterizirali kao drugačiji od muškog

ili ženskog češće dožive bifobiju od (1) onih koji trenutno nemaju partera (sig.011), (2) onih čiji je trenutni parter muškarac (sig.011) te (3) onih čiji je trenutni parter žena (sig.015). Također, postoji statistički značajna razlika između grupa ispitanika s obzirom na iskustvo psihičkog intimnog partnerskog nasilja $F(3, 25.692) = 3.271; p < .05$. dobivena pomoću Brown-Forsythe testa te razlika između skupina po iskustvu ukupnog intimnog partnerskog nasilja $F(3, 21.895) = 3.532; p < .05$. Osobe koje imaju partera čiji je rodni identitet različit od muškog ili ženskog imaju više iskustva (kao počinitelj ili žrtva) nasilja na internetu ($F(3, 29.983) = 4.318; p < .05$) u odnosu na one ispitanike koji trenutno nemaju partera (sig.044) te u odnosu na one čiji je trenutni partner žena (sig.048). Četiri grupe ispitanika, s obzirom na rodni identitet trenutnog partnera, također se statistički razlikuju u odnosu na ostale oblike nasilja $F(3, 17.263) = 3.457; p < .05$.

14.2.9. Stupanj autanosti ispitanika

Ispitanici su mogli odabrati jedan od pet mogućih odgovora na pitanje koliko su autani svojoj okolini: nitko ili gotovo nitko ne zna da sam LGBT osoba; nekolicina članova obitelji ili prijatelja zna da sam LGBT osoba; otprilike polovica članova moje obitelji ili prijatelja znaju da sam LGBT osoba; većina mojih prijatelja i/ili članova obitelji znaju da sam LGBT osoba; svi moji prijatelji i članovi obitelji znaju da sam LGBT osoba. Grupe ispitanika s različitim stupnjem autanosti međusobno se razlikuju na statistički značajnoj razini u odnosu na razinu internalizirane homofobije $F(4, 223) = 15,620; p < .01$. Ispitanici za koje nitko ili gotovo nitko ne zna da su LGBT osobe imaju viši stupanj internalizirane homofobije od svih drugih grupa, odnosno od (1) grupe ispitanika koji su autani nekolicini ljudi (sig.011), (2) grupe ispitanika koji su autani otprilike polovici ljudi u svojoj okolini (sig.025), (3) grupe ispitanika koji su autani većini ljudi u njihovoj okolini (sig.000) te (4) grupe ispitanika kojoj su autani u potpunosti u svojoj okolini (sig.000). Osim prema stupnju internalizirane homofobije, grupe osoba s različitim stupnjem autanosti razlikuju se i po doživljenoj bifobiji $F(4,71.458) = 13.863; p < .01$. Ova statistički značajna razlika među grupama dobivana je Welchovim testom. Pomoću Brown-Forsytheovog testa moguće je utvrditi i značajnu razliku između grupa s obzirom na: stav prema biseksualnim osobama $F(4,71.280) = 2.778; p < .05$; iskustvo psihičkog intimnog partnerskog nasilja $F(4,37.023) = 3.964; p < .01$; te ukupno iskustvo intimnog partnerskog nasilja $F(4,39.554) = 3.441; p < .05$. Post-hoc testovi ne određuju među kojim grupama se nalazi ta razlika.

14.2.10. Emocionalna privlačnost

U upitniku je bilo ponuđeno pet mogućih odgovora na pitanje o rodu osoba koje bi mogle emocionalno privući ispitanike. Od ponuđenog, ispitanici su mogli odabrati: da ih privlače samo osobe suprotnog roda; uglavnom osobe suprotnog roda, a ponekad osobe istog roda; podjednako osobe suprotnog i istog roda; uglavnom osobe istog roda, a ponekad osobe suprotnog rodna; samo osobe istog roda. Jednosmjernom analizom varijanci utvrđena je statistički značajna razlika između grupa ispitanika s obzirom na stav prema biseksualnim osobama $F(4, 223) = 2.633$; $p < .05$. Grupa ispitanika koju podjednako privlače osobe suprotnog i istog roda ima pozitivniji stav prema biseksualnim osobama u odnosu na grupu ispitanika koju privlače samo osobe istog roda (sig.013). Osim toga, Welchovim testom dobivena je značajna razlika između grupa s obzirom na iskustvo seksualnog intimnog partnerskog nasilja $F(4, 52.488) = 2.965$; $p < 0.05$.

14.2.11. Fizička privlačnost

Ispitanici su mogli odabrati jedan od pet odgovora na pitanje kojeg roda su osobe koje ih fizički privlače: samo osobe suprotnog roda; uglavnom osobe suprotnog roda, a ponekad osobe istog roda; podjednako osobe suprotnog i istog roda; uglavnom osobe istog roda, a ponekad osobe suprotnog rodna; samo osobe istog roda. Pomoću jednosmjerne analize varijance dobivene su vrijednosti koje ukazuju na statistički značajnu razliku između grupa ispitanika s obzirom na doživljenu bifobiju $F(4,90) = 3.296$; $p < .05$, no nije bilo moguće provesti post-hoc test kako bi se utvrdilo koje grupe se međusobno razlikuju. Pomoću Welchovog testa dobivena je značajna razlika između grupa s obzirom na stav prema biseksualnim osobama $F(4, 50.883) = 4.940$; $p < .01$. Prema post-hoc testu ispitanici koji su odgovorili da ih fizički privlače samo osobe istog roda imaju negativniji stav prema biseksualnim osobama od (1) ispitanika koje podjednako privlače osobe suprotnog i istog roda (sig.000) te (2) ispitanika koje uglavnom privlače osobe istog roda, a ponekad osobe suprotnog roda (sig.006).

14.2.12. Rod dosadašnjih partera

Na pitanje o rodnom identitetu dosadašnjih partnera ispitanici su mogli odabrati jedan od šest odgovora: nikada nisam imao/la seksualne odnose s drugom osobom bilo kojeg roda; imao/la sam seksualne odnose samo s osobama suprotnog roda; imao/la sam seksualne odnose uglavnom s osobama suprotnog roda, a ponekad s osobama istog roda; imao/la sam seksualne odnose podjednako s osobama suprotnog i istog roda; imao/la sam seksualne odnose uglavnom s osobama istog spola, a ponekad s osobama suprotnog roda; imao/la sam

seksualne odnose samo s osobama istog roda. Po Welchovom testu postoji statistički značajna razlika između grupa s obzirom na rodni identitet dosadašnjih partnera kada su u pitanju: (1) doživljena bifobija $F(5,35.393) = 2.621$; $p < .05$, (2) iskustvo psihičkog intimnog partnerskog nasilja $F(5,75.937) = 2.887$; $p < 0.05$; (3) iskustvo ukupnog intimnog partnerskog nasilja $F(5,75.127) = 3.438$; $p < .01$ te (4) iskustvo seksualnog intimnog partnerskog nasilja $F(5, 74.619) = 2.885$; $p < .05$. Također, Brown-Forsythe test definira značajnu razliku između grupa s obzirom na stav prema biseksualnim osobama $F(5, 154.244) = 2.568$; $p < .05$. Vrijednost post hoc-testa nije statistički značajna niti za jednu varijablu.

14.2.13. Stupanj uključenosti u aktivnosti LGBT zajednice

Na pitanje o stupnju uključenosti u aktivnosti LGBT zajednice u upitniku je bilo ponuđeno pet odgovora: nikada; rijetko; s vremena na vrijeme; često; uvijek. Prema odgovorima ispitanici su bili podijeljeni i u grupe. Rezultati Welchovog testa ukazuju da postoji statistički značajna razlika između grupa ispitanika po stupnju internalizirane homofobije $F(4, 39.141) = 6.838$; $p < .01$. Post-hoc testom je utvrđeno da ispitanici koji su odgovorili da nikada ne sudjeluju u aktivnostima LGBT zajednice imaju viši stupanj internalizirane homofobije od onih koji (1) sudjeluju s vremena na vrijeme (sig.000) te (2) onih koji često sudjeluju u aktivnostima LGBT zajednice (sig.036). Također, osobe koje sudjeluju u aktivnostima rijetko imaju višu razinu internalizirane homofobije u odnosu na one koji sudjeluju u aktivnostima LGBT zajednice s vremena na vrijeme (sig.011). Postoji i značajna razlika između grupa s obzirom na doživljenu bifobiju $F(4, 22.768) = 3.608$; $p < .05$. Brown-Forsytheov test identificira razliku između grupa s obzirom na stav prema biseksualnim osobama $F(4, 118.994) = 2.442$; $p < .05$ te za iskustvo seksualnog intimnog partnerskog nasilja $F(4, 32.953) = 3.061$; $p < .05$.

14.3. Korelacija

Spearmanovim koeficijentom korelacije ispitana je međusobna povezanost sljedećih jedanaest varijabli: stupanja internalizirane homofobije kod ispitanika, doživljene bifobije, stava o biseksualnim osobama, nasilja nad biseksualnim osobama, ukupne razine bifobije, psihičkog intimnog partnerskog nasilja, fizičkog intimnog partnerskog nasilja, seksualnog intimnog partnerskog nasilja, ukupnog intimnog partnerskog nasilja, nasilja na internetu te ostalih oblika nasilja. Određene su četiri razine povezanosti među varijablama od 0 do 1. Vrijednosti od 0 do .20 ne ukazuju na ikakvu povezanost ili pak na neznatnu povezanost. Vrijednosti od .20 do .40 ukazuju na laganu povezanost, od .40 do .70 na značajnu, a od .70

do 1 na visoku ili vrlo visoku povezanost. Svi koeficijenti među testiranim varijablama su pozitivni i prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Korelacije među varijablama dobivene Spearmanovim koeficijentom korelacije

			Correlations										
			Stupanj internalizirane homofobije kod ispitanika	Doživljena bifobija	Stav o biseksualnim osobama	Nasilje nad biseksualnim osobama	Ukupna razina bifobije	Psihičko intimno partnersko nasilje	Fizičko intimno partnersko nasilje	Seksualno intimno partnersko nasilje	Ukupno intimno partnersko nasilje	Nasilje na internetu	Ostali oblici nasilja
Spearman's rho	1. Stupanj internalizirane homofobije kod ispitanika	Correlation Coefficient	1,000	,165	,424**	,365**	,379**	,200**	,211**	,219**	,212**	,194**	,137*
		Sig. (2-tailed)	.	,109	,000	,000	,000	,002	,001	,001	,001	,003	,040
		N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
	2. Doživljena bifobija	Correlation Coefficient	,165	1,000	,055	,188	,884**	,344**	,295**	,355**	,350**	,535**	,439**
		Sig. (2-tailed)	,109	.	,595	,212	,000	,001	,004	,000	,001	,000	,000
		N	95	95	95	46	95	95	95	95	95	95	95
	3. Stav o biseksualnim osobama	Correlation Coefficient	,424**	,055	1,000	,298**	,658**	,231**	,112	,111	,209**	,173**	,162*
		Sig. (2-tailed)	,000	,595	.	,003	,000	,000	,091	,095	,002	,009	,015
		N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
	4. Nasilje nad biseksualnim osobama	Correlation Coefficient	,365**	,188	,298**	1,000	,315**	,440**	,221*	,360**	,454**	,196	,168
		Sig. (2-tailed)	,000	,212	,003	.	,001	,000	,028	,000	,000	,052	,097
		N	99	46	99	99	99	99	99	99	99	99	99
	5. Ukupna razina bifobije	Correlation Coefficient	,379**	,884**	,658**	,315**	1,000	,287**	,242**	,268**	,280**	,312**	,255**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,001	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
		N	228	95	228	99	228	228	228	228	227	228	228

6. Psihičko intimno partnersko nasilje	Correlation Coefficient	,200**	,344**	,231**	,440**	,287**	1,000	,493**	,469**	,946**	,320**	,410**
	Sig. (2-tailed)	,002	,001	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
	N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
7. Fizičko intimno partnersko nasilje	Correlation Coefficient	,211**	,295**	,112	,221*	,242**	,493**	1,000	,372**	,580**	,265**	,325**
	Sig. (2-tailed)	,001	,004	,091	,028	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
	N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
8. Seksualno intimno partnersko nasilje	Correlation Coefficient	,219**	,355**	,111	,360**	,268**	,469**	,372**	1,000	,534**	,310**	,321**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,095	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
	N	227	95	227	99	227	227	227	227	227	227	226
9. Ukupno intimno partnersko nasilje	Correlation Coefficient	,212**	,350**	,209**	,454**	,280**	,946**	,580**	,534**	1,000	,325**	,425**
	Sig. (2-tailed)	,001	,001	,002	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
	N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
10. Nasilje na internetu	Correlation Coefficient	,194**	,535**	,173**	,196	,312**	,320**	,265**	,310**	,325**	1,000	,577**
	Sig. (2-tailed)	,003	,000	,009	,052	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
	N	228	95	228	99	228	228	228	227	228	228	226
11. Ostali oblici nasilja	Correlation Coefficient	,137*	,439**	,162*	,168	,255**	,410**	,325**	,321**	,425**	,577**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,040	,000	,015	,097	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
	N	226	95	226	99	226	226	226	226	226	226	226

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

1=0 do 0.20 = nikakva ili neznatna povezanost

2=0.20 do 0.40 = lagana povezanost

3=0.40 do 0.70 = značajna povezanost

4=0.70 do 1 = visoka ili vrlo visoka povezanost

Stupanj internalizirane homofobije značajno je povezan sa stavom prema biseksualnim osobama, a lagano koreliran s nasiljem nad biseksualnim osobama te s ukupnom razinom bifobije. Doživljena bifobija kod biseksualnih osoba vrlo visoko korelira s ukupnom razinom bifobije, a nešto slabije, no i dalje značajno korelira s varijablom nasilja na internetu te sa varijablom ostalih oblika nasilja. Doživljena bifobija lagano je korelirana sa psihičkim i sa seksualnim intimnim partnerskim nasiljem. Stav prema biseksualnim osobama značajno je koreliran s ukupnom razinom bifobije. Nasilje nad biseksualnim osobama značajno je korelirano sa psihičkim intimnim partnerskim nasiljem te s ukupnim intimnim partnerskim nasiljem. Nasilje nad biseksualnim osobama lagano je korelirano s ukupnom razinom bifobije, sa seksualnim intimnim partnerskim nasiljem te, kao što je već rečeno, postoji lagana korelacija s razinom internalizirane homofobije. Ukupna razina bifobije lagano je korelirana s nasiljem na internetu. Kao što je prije već navedeno, ukupna razina bifobije visoko je korelirana s doživljenom bifobijom, a značajno sa stavom o biseksualnim osobama, dok je lagano korelirana sa stupnjem internalizirane homofobije i nasiljem nad biseksualnim osobama. Psihičko intimno partnersko nasilje ima vrlo visoku povezanost s ukupnim intimnim partnerskim nasiljem. Osim toga, značajno je povezano s fizičkim intimnim partnerskim nasiljem, sa seksualnim intimnim partnerskim nasiljem, s ostalim oblicima te sa nasiljem nad biseksualnim osobama. Psihičko intimno partnersko nasilje lagano je povezano s nasiljem na internetu te sa doživljenom bifobijom. Fizičko intimno partnersko nasilje značajno je povezano s ukupnim intimnim partnerskim nasiljem te sa psihičkim intimnim partnerskim nasiljem, lagano je povezano sa seksualnim intimnim partnerskim nasiljem te sa ostalim oblicima nasilja. Seksualno intimno partnersko nasilje značajno je povezano s ukupnim intimnim partnerskim nasiljem, sa psihičkim intimnim partnerskim nasiljem, a lagano je povezano s nasiljem na internetu te sa ostalim oblicima nasilja, doživljenom bifobijom i nasiljem nad biseksualnim osobama. Ukupno intimno partnersko nasilje ima vrlo visoku povezanost sa psihičkim intimnim partnerskim nasiljem. Također, značajno je povezano sa ostalim oblicima nasilja, s nasiljem nad biseksualnim osobama, fizičkim intimnim partnerskim nasiljem te seksualnim intimnim partnerskim nasiljem. Ova varijabla lagano je povezana s nasiljem na internetu te s doživljenom bifobijom. Nasilje na internetu značajno je povezano s ostalim oblicima nasilja te s doživljenom bifobijom. Ono je također lagano povezano s ukupnom razinom bifobije, psihičkim, seksualnim i ukupnim intimnim partnerskim nasiljem. Ostali oblici nasilja značajno su povezani s doživljenom bifobijom, psihičkim i ukupnim intimnim partnerskim nasiljem te s nasiljem na internetu dok su lagano povezani s fizičkim i seksualnim intimnim partnerskim nasiljem.

15. Rasprava

Prema gore navedenim rezultatima istraživanja prosječno viši stupanj internalizirane homofobije imaju muškarci u odnosu na žene. Najreligioznije grupe ispitanika imale su prosječno viši stupanj internalizirane homofobije, dok je prosječno najniži stupanj zabilježen kod ispitanika koji uopće nisu religiozni. Dakle, što je osoba religioznija, stupanj internalizirane homofobije bit će veći. S obzirom na to da je velika većina ispitanika odgovorila kako uopće nije religiozna, grupa manje religioznih ispitanika je manja, stoga na ovu razliku među grupama treba gledati s oprezom. Također, osobe koje ne sudjeluju ili rijetko sudjeluju u aktivnostima LGBT zajednice u prosjeku imaju viši stupanj internalizirane homofobije u odnosu na one ispitanike koji su učestalije aktivni u LGBT zajednici. Bifobiju u prosjeku češće doživljavaju osobe koje su odgovorile da je njihov trenutni partner rodnog identiteta različitog od muškog ili ženskog u odnosu na one koji trenutno nemaju partnera ili imaju partnera muškog ili ženskog rodnog identiteta. Ovaj rezultat svakako treba uzeti sa zadržkom. Naime, iako je velika razlika u aritmetičkim sredinama, velika je i ona u broju ispitanika unutar ove četiri skupine. Muškarci imaju negativniji stav prema biseksualnim osobama u odnosu na žene. Kao što je i očekivano, gej muškarci i lezbijke imaju negativniji stav prema biseksualnim osobama u odnosu na biseksualne osobe. To je vidljivo iz odgovora na pitanja o seksualnoj orijentaciji te o rodu osoba koje emocionalno i fizički privlače ispitanike. Osobe koje žive u Zagrebu, kao i one čija je seksualna orijentacija različita od homoseksualne ili biseksualne, znatno češće dožive psihičko intimno partnersko nasilje u odnosu na osobe koje žive na selu ili na one osobe koje su biseksualne. No, tu je razlika između udjela uzorka ispitanika koji žive u Zagrebu i onih koji žive na selu daleko veći. Isto je i s odnosom veličina uzorka ispitanika koji se identificiraju kao biseksualne osobe u usporedbi s onima koji svoju seksualnu orijentaciju definiraju kao drugačiju od homoseksualne ili biseksualne. Osobe koje su iz Zagreba statistički češće dožive seksualno intimno partnersko nasilje u odnosu na osobe koje žive u manjim gradovima ili u inozemstvu, no opet valja uzeti u obzir da je broj ispitanika koji živi u Zagrebu znatno veći od broja ispitanika koji žive u manjim gradovima ili u inozemstvu. Ukupno intimno partnersko nasilje (psihičko, fizičko i seksualno) češće doživljavaju osobe koje svoju seksualnu orijentaciju identificiraju kao različitu od homoseksualne ili biseksualne u odnosu na gej muškarce i lezbijke, odnosno biseksualne osobe. Razlika između veličine grupa je velika pa ove rezultate treba oprezno tumačiti. Nasilje na internetu znatno češće doživljavaju muškarci u odnosu na žene te oni ispitanici iz većih gradova i Zagreba u odnosu na one koji žive u manjim

gradovima. Osim toga, osobe čiji je trenutni partner roda različitog od muškog ili ženskog češće dožive nasilje na internetu u odnosu na one koji trenutno nemaju partnera ili čiji je partner žena. I ovdje valja obratiti pažnju na razliku u veličini grupa.

Pomoću rezultata analize korelacije moguće je prihvatiti sve specifične hipoteze. Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije češće čini nasilje nad biseksualnim osobama kao što je i bilo predviđeno u H1 hipotezi. Koeficijent korelacije upućuje na to da rastom stupnja internalizirane homofobije, raste i učestalost nasilja nad biseksualnim osobama. Na to ukazuje viši rezultat dobiven zbrojem svih pitanja o počinjenom nasilju nad biseksualnim osobama. Također, moguće je prihvatiti i H2 hipotezu prema kojoj osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima veće iskustvo bifobije u odnosu na osobu s nižim stupnjem internalizirane homofobije. Naime, stupanj internalizirane homofobije je neznatno, ali pozitivno koreliran s iskustvom bifobije što ukazuje na to rastom stupnja internalizirane homofobije blago raste i iskustvo bifobije. Osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima lošiji stav prema biseksualnim osobama. Stav prema biseksualnim osobama je značajno i pozitivno koreliran s razinom internalizirane homofobije. Time je potvrđena i specifična hipoteza H3. Rastom stupnja internalizirane homofobije raste i ukupni rezultat dobiven zbrojem svih pitanja o stavu ispitanika prema biseksualnim osobama. Viši rezultat ukazuje na negativniji stav. Analizom je utvrđena lagana i pozitivna korelacija između stupnja internalizirane homofobije i psihičkog, fizičkog te seksualnog intimnog partnerskog nasilja. Zbog toga je moguće prihvatiti H4 hipotezu. Osoba s višom razinom internalizirane homofobije ima učestalija iskustva psihičkog, fizičkog i seksualnog intimnog partnerskog nasilja. Korelacija između stupnja internalizirane homofobije i iskustva s nasiljem na internetu, doživljenim ili počinjenim, je slaba i pozitivna pa je moguće prihvatiti H5 hipotezu prema kojoj osoba s višim stupnjem internalizirane homofobije ima učestalija iskustva s tom vrstom nasilja. Zbog neznatne, ali pozitivne korelacije između stupnja internalizirane homofobije i ostalih oblika nasilja moguće je prihvatiti H6 hipotezu. Dakle, osobe s višim stupnjem internalizirane homofobije imaju učestalija iskustva s ostalim oblicima nasilja, kao počinitelji ili žrtve. Prihvaćanje svih specifičnih hipoteza omogućuje prihvaćanje opće hipoteze prema kojoj postoji povezanost između stupnja internalizirane homofobije i barem jedne vrste nasilja obrađene u ovom radu.

Ovi rezultati mogu se povezati s Meyerovom teorijom manjinskog stresa. Naime, dugoročna izloženost manjinskom stresu može dovesti do različitih reakcija na dodatni stres izazvan pojedinčevim manjinskim identitetom. Osim psihičkih i fizičkih, može doći i do

reakcija u obliku različitih vrsta negativnih ponašanja, pa tako nasilja. Tome u prilog govori pozitivna povezanost između stupnja internalizirane homofobije kao proksimalnog oblika manijskog stresa i svih vrsta i oblika nasilja kao reakcije na taj isti stres.

16. Ograničenja i buduća istraživanja

Ograničenja ovog istraživanja su prije svega vezana uz sociodemografske karakteristike uzorka te uz način dolaženja do ispitanika. Iako je uzorak velik (228 ispitanika), on je također prikladan te se rezultati istraživanja ne mogu poopćiti na opću populaciju LGB osoba. Značajno ograničenje ovog istraživanja je i sam odabir ispitanika. S obzirom da su odabrane samo one LGB osobe koje se samoidentificiraju kao takve, postoji velika mogućnost da osobe koje su tek započele proces prihvatanja svoje seksualne orijentacije ili pak ne prihvaćaju svoju seksualnu orijentaciju, a potencijalno imaju viši stupanj internalizirane homofobije, neće ući u uzorak jer se neće samoidentificirati kao LGB osobe. S obzirom na to, rezultati o razini internalizirane homofobije kod ispitanika mogu ukazivati na prosječno niži stupanj internalizirane homofobije nego što je to slučaj u cijeloj LGB populaciji. Osim toga, ispitanici su relativno homogena skupina s obzirom na razne sociodemografske varijable. Drugo ograničenje je isključivanje transrodnih osoba, kao i nasilja počinjenog nad njima od strane LGB osoba iz istraživanja. Treće ograničenje vezano je za grupe pitanja iz upitnika kod kojih se javlja razlika u onome što ispituju. Neke grupe pitanja ispituju učestalost nasilja, dok se druge bave odnosom žrtve i počinitelja. Četvrto ograničenje tiče se načina na koji su ispitanici odgovarali na pitanja. Moguće je da, ukoliko ispitanici ocjenjuju sami sebe, odgovori nisu odraz stvarnog ponašanja ispitanika, osobito kod pitanja koja ispituju počinjenje nasilja. Peto ograničenje vezano je za provođenje analiza. Prilikom jednosmjerne analize varijance dobivene su mnoge statistički značajne razlike između varijabli za različite sociodemografske grupe ispitanika. Problem je što se većina tih grupa razlikuje veličinom te dovodi u pitanje međusobnu usporedivost.

Ovo istraživanje može poslužiti kao pilot istraživanje na temu internalizirane homofobije i nasilja unutar LGB zajednice u Hrvatskoj. Mnoga daljnja istraživanja moguća su i potrebna, a neka od njih bi mogla uključivati istraživanja stupnja internalizirane homofobije kod osoba različitih stupnjeva religioznosti i duhovnosti, istraživanja transfobije i nasilja nad transrodnim osobama unutar LGBT zajednice te istraživanja internalizirane homofobije i nasilja unutar LGBT zajednice izvan Zagreba.

17. Zaključak

Usvajanje društvenih normi sastavni je dio života, ali kada se usvojene društvene norme i stavovi vezani za seksualnu orijentaciju suprotstavljaju pojedinčevoj seksualnoj orijentaciji koja je drugačija od heteroseksualne, lako dolazi do internalizacije homofobije. Iako se razina internalizirane homofobije smanjuje s prihvaćanjem vlastite seksualne orijentacije, ona nikada u potpunosti ne nestaje. Negativni učinak internalizirane homofobije pojedinac može usmjeriti ili prema sebi, ili prema drugim LGBT osobama. Tada može doći do negativnog stava, mržnje te različitih vrsta i oblika nasilja unutar LGBT zajednice. Intimno partnersko nasilje nije rijetkost unutar LGBT zajednice, a njegove žrtve rijetko prijavljuju nasilje te često ostaju u vezi s nasilnim partnerom. Razlog tome je, između ostalog, strah od autanja koji se javlja kod žrtava koje nisu autane svojoj okolini. Psihičko nasilje najčešći je oblik intimnog partnerskog nasilja, no pojavljuju se i fizičko i seksualno nasilje. Oni su često u kombinaciji jedno s drugim, a pogotovo s psihičkim intimnom partnerskim nasiljem. Negativan stav lezbijki i gej muškaraca te netrpeljivost i nasilje nad biseksualnim osobama, odnosno bifobija, najčešće proizlaze iz poimanja biseksualnosti kao prolazne faze te iz straha od povrijeđenosti koji se javlja kod lezbijki i gej muškaraca koji su u intimnoj partnerskoj vezi s biseksualnom osobom. Također, osobe s višom razinom internalizirane homofobije imaju negativniji stav prema biseksualnim osobama. Biseksualne osobe, ali i gej muškarci te lezbijke lako mogu iskusiti nasilje na internetu počinjeno od strane druge LGB osobe. To je velik problem jer mnoge LGBT osobe koriste upravo virtualni prostor za upoznavanje drugih članova LGBT zajednice i pronalaženje partnera, ali prije svega za primanje podrške i afirmaciju od strane drugih LGBT osoba.

Osim nasilja na internetu, unutar LGBT zajednice prisutne su i druge vrste i oblici nasilja. Potrebna su još mnoga istraživanja kako bi se u potpunost razumio fenomen povezanosti internalizirane homofobije s različitim vrstama i oblicima nasilja. Važno je pitanje suzbijanja i borbe protiv nasilja unutar LGBT zajednice pa je, prije svega, potrebno afirmirati što veći broj LGBT osoba kako bi se u što većoj mjeri smanjila razina internalizirane homofobije. Potrebna je i edukacija o različitim oblicima nasilja koja se mogu pojaviti unutar zajednice te upoznavanje s mogućim načinima borbe protiv njih. Osim toga, važno je osvijestiti širu javnost i lokalne zajednice da ovaj problem postoji i ukazati na načine na koje se manifestira.

18. Popis literature

1. Badenes-Ribera, Laura; Sa´nchez-Meca, Julio; Longobardi, Claudio., 2017, „The Relationship Between Internalized Homophobia and Intimate Partner Violence in Same-Sex Relationships: A Meta-Analysis“, *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE* 1-13, DOI: 10.1177/1524838017708781
2. Balsam, Kimberly F.; Szymanski, Dawn M., 2005, „Relationship quality and domestic violence in women’s same-sex relationships: The role of minority stress“, *Psychology of Women Quarterly*, 29 (2005), 258–269. Blackwell Publishing, 2005 Division 35, American Psychological Association. 0361-6843/05
3. Berg, Rigmor C.; Munthe-Kaas, Heather M.; Ross, Michael W., 2016, „Internalized Homonegativity: A Systematic Mapping Review of Empirical Research“, *Journal of Homosexuality*, 63:4, 541-558, DOI: 10.1080/00918369.2015.1083788
4. Blais, Martin; Gervais, Jesse; Hébert, Martine., 2014, „Internalized homophobia as a partial mediator between homophobic bullying and self-esteem among youths of sexual minorities in Quebec (Canada)“, DOI: 10.1590/1413-81232014193.16082013
5. Bockting, O. Walter; Miner, H. Michael; Swinburne Romine, E. Rebecca; Dolezal, Curtis; Robinson, Beatrice “Bean” E.; Rosser, B.R. Simon; Coleman, Eli., 2020, „The Transgender Identity Survey: A Measure of Internalized Transphobia“, *LGBT Health*, Volume 7, Number 1
6. Bubalo, Iva., 2014, „Stav homoseksualnih osoba prema biseksualnim ženama i biseksualnim muškarcima“, Diplomski rad, Zagreb
7. Coffman, Katherine B.; Coffman, Lucas C.; Marzilli Ericson, Keith M., 2013, „The Size of the LGBT Population and the Magnitude of Anti-Gay Sentiment are Substantially Underestimated“, *Working Paper 19508 by National Bureau of Economic Research 1050*, Massachusetts Avenue Cambridge
8. D’Augelli, Anthony R., 2002, „Mental Health Problems among Lesbian, Gay, and Bisexual Youths Ages 14 to 21“, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 7(3): str. 433–456
9. Dean, Laura; Meyer, Ilan H., 1998, „Internalized Homophobia, Intimacy, and Sexual Behavior Among Gay and Bisexual Men“, DOI: 10.4135/9781452243818.n8
10. Donovan, Catherine; Hester, Marianne; Holmes, Jonathan; McCarry, Melanie, 2006, „Comparing Domestic Abuse in Same Seks and Heterosexual Relationships“ *initial report from a study by the Economic & Socioal Research Council*
11. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 13.9.2019., „Priopćenje“, BROJ: 7.1.3., Zagreb URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm
12. Flebus, Giovanni Battista; Montano, Antonella., 2009, „Lesbian Internalized Homophobia Scale“, *Bollettino Di Psicologia Applicata*, 258, str.23-32
13. Frost, David M.; Meyer, Ilan H., 2009, „Internalized Homophobia and Relationship Quality among Lesbians, Gay Men, and Bisexuals“, *J Couns Psychol.* 2009 January ; 56(1): 97–109.
14. Gates, Gary J., 2011, „How many people are lesbian, gay, bisexual, and transgender?“, *UCLA The Williams Institute*, Los Angeles
15. Gates, Gary J., 2012, „LGBT Identity: A Demographer's Perspective“, *Loyola of Los Angeles Law Review*, 45 Loy. L.A. L. Rev. 693, str. 693-714
16. Gates, Gary J., 2014, „LGBT Demographics: Comparisons among population-based surveys“, *UCLA The Williams Institute*, Los Angeles
17. Grosskopf, Nicholas A.; LeVasseur, Michael T.; Glaser, Debra B., 2014, „Use of the Internet and Mobile-Based “Apps” for Sex-Seeking Among Men Who Have Sex With Men in New York City“, *American Journal of Men’s Health* 2014, Vol. 8(6), str. 510–520

18. Hatzenbuehler, Mark L., 2009, „How Does Sexual Minority Stigma “Get Under the Skin”? A Psychological Mediation Framework“, *Psychological Bulletin* Vol. 135, No. 5, 707–730
19. Herek, Gregory M., 2004, „Beyond “Homophobia”: Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-First Century“, *Sexuality Research & Social Policy, Journal of NSRC*
20. Hughes, Tonda L.; Eliason, Michele., 2002, „Substance Use and Abuse in Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Populations“, *The Journal of Primary Prevention*, Vol. 22, No. 3
21. Huić, Aleksandra; Jelić, Margareta; Kamenov, Željka., 2015, „Manjinski stres i mentalno zdravlje osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije: pregled empirijskih provjera modela manjinskog stresa iz perspektive hrvatskog društva“, *Pregledni rad, UDK: 616.8, Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. 23 Br.2. 2015.
22. Lam, Athena, 18. 10. 2016., „Counting the LGBT population: 6% of Europeans identify as LGBT“, *Dalia*, Berlin URL: <https://daliaresearch.com/blog/counting-the-lgbt-population-6-of-europeans-identify-as-lgbt/>
23. Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“, 9.12.2021., „Prava LGBTIQ osoba u Svijetu“ <http://www.ori.hr/hr/prava-lgbt-osoba/prava-lgbtiq-osoba-u-svijetu/123-prava-lgbtiq-osoba-u-svijetu>
24. LGA-Europe’s annual Rainbow Europe Map and Indeks, 17.5.2021., „Rainbow Map and Index 2021“
25. Lucero, Leanna., 2017, „Safe spaces in online places: social media and LGBTQ youth“, *Multicultural Education Review*, 9:2, str.117-128
26. Masten, Ann S., 2007, „Resilience in developing systems: progress and promise as the fourth wave rises“, *Development and Psychopathology* 19(3), str.921-930
27. Matošević, Jasna., 2017, „Prediktori psihičkog zdravlja i tjelesnih simptoma homoseksualnih osoba“, *Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci*
28. Mayfield, Wayne., 2001, „The Development of an Internalized Homonegativity Inventory for Gay Men“ *Journal of Homosexuality*, Vol. 41(2)
29. Meyer, Ilan H., 2003, „Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations Conceptual issues and reserch evidence“, *Psychological Bulletin* Copyright 2003 by the American Psychological Association, Inc. 2003, Vol. 129, No. 5, str. 674–697
30. Meyer, Ilan H., 2015, „Resilience in the Study of Minority Stress and Health of Sexual and Gender Minorities“, *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, Vol. 2, No. 3, str. 209–213
31. „Oblici seksualnog nasilja“, *Ženska soba*, pristup: 1.4.2021. <http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/seksualno-nasilje/oblici-seksualnog-nasilja/>
32. Petilli, Arianna, 2015, „Intimno nasilje u istospolnim vezama“. Ur. Viggiani, Giacomo, *Obiteljsko nasilje i nasilje u vezama protiv LBT žena u EU*, str. 11-22
33. Pikić, Aleksandra; Jugović, Ivana.,2006, „Nasilje nad lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama u Hrvatskoj: izvještaj istraživanja“, *Zagreb*
34. Poštić, Jelena, „Transrodnost“, *Ženska soba*, pristup: 1.4.2021. <http://zenskasoba.hr/hr/podrucja-rada/lgbtiq-seksualne-i-rodne-manjine/transrodnost/>
35. Ross, M W; Kajubi, P; Mandel, J S; McFarland, W; Raymond, H F., 2013, „Internalized homonegativity/homophobia is associated with HIV-risk behaviours among Ugandan gay and bisexual men“, *International Journal of STD & AIDS* 2013; 24: str.409–413
36. Ross, Michael W.; Rosser, B. R. Simon., 1996, „Measurement and correlates of internalized homophobia: A factor analytic study“, *Journal of Clinical Psychology*, January 1996, Vol. 52, No. 1

37. Ross, Michael W; Rosser, B.R.Simon; Smolenski, Derek., 2010, „The importance of Measuring Internalized HomophobiaHomonegativity“ Published in final edited form as: Arch Sex Behav. 2010 December ; 39(6): 1207–1211. doi:10.1007/s10508-010-9634-z.
38. Shadel, JD., 8.10.2019., „A queer user’s guide to the wild and terrifying world of LGBTQ dating apps“, *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2019/10/08/queer-users-guide-wild-terrifying-world-lgbt-dating-apps/>
39. Stanley, Jessica L.; Bartholomew, Kim; Taylor, Tracy; Oram, Doug; Landolt, Monica, 2006, „Intimate Violence in Male Same-Sex Relationships“ *Jurnal of Family Violence*
40. Viggiani, Giacomo, 2015, „Intimno nasilje u istospolnim vezama“. Ur. Viggiani, Giacomo, *Obiteljsko nasilje i nasilje u vezama protiv LBT žena u EU*, str. 5-9
41. Whittaker, Elizabeth i Kowalski, Robin M., 2015, „Cyberbullying Via Social Media“, *Journal of School Violence*, 14:1, str. 11-29, DOI: 10.1080/15388220.2014.949377
42. Wright, Lester Wayne., 2002, „Examining the Existence od Biphobia in the Heterosexual and Homosexual Populations“, *Jurnal of Bisexuality*, Vol. 2(4)
43. Wu, Shangwei; Ward, Janelle., 2017, „The mediation of gay men's lives: A review on gay dating app studies“, *Sociology Compass*, 2018;12:e12560
44. Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine broj 85/2008
45. Zulević, Jelena., 2015, „Internalizovana homofobija/heteroseksizam“. Ur. Miletić, Vladimir; Milenković, Anastasija, *Priručnik za LGBT psihoterapiju*, Udruženje za unapređenje mentalnog zdravlja, Beograd, str. 115-140